

človeka, in tudi ne onega ostrega pogleda, ki sega duši v dnó. Seveda, za tak življenjepis ni bilo prostora v „Zbranih spisih“. Smemo pa reči to, da je urednikov spis spisan prav spretno. *Dr. Fr. L.*

Moje ječe. *Italijanski spisal Silvio Pellico. Poslovenil F. Guželj. Ponatis iz Slovenca. V Ljubljani. Samožaložba. Tiskala Katol. Tiskarna. 1895. 8°. Str. 247. C. 35 kr. — Pisatelj te ocene je pred mnogo leti že sam prevajal Pellicovo delo „Le mie prigioni“, tako ga je mikalo. Zato je bil pač pozoren na ta prevod. Dasi odobrujemo prelaganje takih spisov zlasti za dnevnikov listek, vendar izrekamo tu nujno željo, naj bi prelagalci bolje pazili na jezikovno stran svojih del. Kar smo pisali v „Dom in Svet“-u o tej stvari, to je pač preveč preziral naš gospod prelagatelj, kar pa le obžalujemo. Pisateljski jezik — to poudarjamo najodločneje — ni lahka stvar, in treba se ga je učiti, predno se kdo pokaže s svojimi izdelki na pozorišču narodnega slovstva. Zaradi zanimive vsebine in nizke cene smemo to knjigo priporočati, vedoč, da bo ugajala bralcem.*

Večna luč. *Novela. Angleški spisal kardinal Wiseman. Iz nemščine prevel V. Steska. V Ljubljani 1895. Založil V. Steska. Tisek Katoliške Tiskarne. 16°. Str. 52. — Cena 10 kr. Četudi bi si želeli prevoda kar iz izvirnega dela, vendar nam je tukaj naš prelagatelj ta nedostatek namestil z zares lepim in čistim jezikom. Saj se pa tudi spodobi taka oblika lepim pripovednim delom. Zato priporočamo to delce, ki je tudi po vsebini vzorno, našim dijakom prav posebno. Omenjamo, da pišemo „preprosto“ nam. „priprosto“, gledé na staroslovenščino in narodno besedo; jednako tudi „oltar“ nam. „altar“.*

Dott. G. Baudouin de Courtenay, gia professore nelle università di Kasan e di Dorpat: II catechismo resiano con una prefazione del dott. Giuseppe Loschi, professore nel r. istituto forestale di Vallombrosa. Udine. Tipografia del Patronato. 1894. 8°. Str. 113. Cena 1 lira in pol. — Naznamo to knjigo kot slovensko, ker je namreč taka tudi večina njene vsebine: rezijski katekizem.

Knjiga ima tri dele: 1. Predgovor prof. Loschija (1—40), v katerem govori o Rezijskih in njihovem jeziku. Ta predgovor se nam zdi tako lep, poučen in vreden zanimanja, da želimo nujno, da bi ga kdo preložil na slovenski jezik. 2. Rezijski katekizem (43—82). 3. Besednjak. Katekizem in besednjak je priredil znani prof. Baudouin de Courtenay. — Ko bi imeli več prostora, podali bi kratek odlomek iz te knjige; a za sedaj mora biti dovolj, da jo najvneteje priporočimo onim, ki znajo laški in želé spoznavati svoje slovenske rojake.

Mati prečudna. *Šmarnice. Sestavil J. P. Tous-saint. S pisateljevim dovoljenjem poslovenil Viktor*

Steska. Ljubljana, 1895. Založil V. Steska. Tiskala Katoliška Tiskarna. 16°. Str. 233. Cena vezani knjigi z rdečo obrezo 60 kr. — Prav lepe Šmarnice, in, kar je jako hvalevredno, kratke. Vzglede, ozir na Marijo, nauk, opomin — — to so sestavine vsakdnevnega premišljevanja. V obliki bi želeli, da bi se bil gibal prelagalec prostjeje in bolj po domače; več glagolov, manj samostalnikov! Sicer pa naj le urno sežejo po knjižici prijatelji Šmarnicam, veseli je bodo! *F. Sv.*

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal *Fr. Kovačič.*)

„Dom in Svet“ je že govoril o raznih slovstvih slovanskih in neslovanskih narodov; pravica in bratoljubje torej zahtevata, da se ozremo tudi tje doli — v skrajni kot balkanskega polotoka, kjer prebiva narod, nam po krvi jako soroden, nadarjen in delaven, ali do našega veka Evropi skoro popolnoma neznan. Ta narod je imel nekdanj važno ulogo v evropski zgodovini; pred njim je trepetal večkrat oholi Bizanc, zahodni in izhodni svet sta se trgala zanj, prvi med slovanskimi narodi se je povspel na visoko stopinjo moči in omike. Že v 10. veku je Bolgarija doživela svoj zlati vek pod močnim carjem Simeonom (l. 893.—927.). Ali čudno! Kakor utrinek na nebu je naglo zablščal in ravno tako naglo zatemnel. Zgodovinarji se vprašajo, kaj je vzrok, da je ta mladi, krepki in posebno nadarjeni narod tako hitro in žalostno končal. Vsi se strinjajo v tem, da je tega kriv stari Bizanc, ki je mlado državo potegnul náse, okužil jo in s seboj vred zvalil v grob. — In v resnici celó v najlepših dôbah stare bolgarske zgodovine se opaža v vsem državnem, prosvetnem in cerkvenem gibanju nekaka prezgodnja zrelost, bolehavost, povšr-ost, nenaravnost, robsko posnemanje ptujine. Takšno je tudi slovstvo. Pisalo se je mnogo in marljivo, ali tudi slovstvo nosi na sebi pečat bizantinizma. Vsi ti proizvodi so bili bolgarskemu duhu većinoma ptuji in le za višje stanove. Za omiko prostega ljudstva se ni storilo nič.

Ne mislimo pa tukaj govoriti o starem bolgarskem slovstvu — kar za pravo gre v zgodovino staroslovenske književnosti —, ampak le o najnovejšem bolgarskem slovstvu.

I. Preporod bolgarskega naroda.

Proti koncu minulega stoletja je še večina slovanskih narodov spala v trdem, nevarnem spanju; najhujše je pa menda bilo pri Bolgarjih. Ne dá se lahko opisati, koliko je ta narod pretrpel v petih stoletjih. L. 1393. so Turki podjarmili Bolgarijo in od tega časa se je zdelo, da je bolgarski narod izginil s površja zemeljskega. Ne samo, da ga je davil trdi turški jarem, ampak še huje ga je pritiskal duhovni jarem grške višje duhovščine, tako

zvanih fanarijotov¹⁾, ki so se kakor „črni krokarji“ usuli čez ubogo ljudstvo in je izsesavali.

V teh strašnih časih je zamrlo vse življenje v bolgarskem narodu. „Bolgarji niso bili več narod, ampak tolpa podjarmljenih, potlačenih, uničenih ljudi“, pravi domači zgodovinar Drinov.

Ljudstvo je bilo v vsakem oziru popolnoma zanemarjeno, neuko, izsesano. Šol je bilo jako jako malo, in še te popolnoma pogrčene; nižja duhovščina brez vsake naobrazbe. — Staroslovenščina je grščina iz cerkve potisnila, in tudi v javnem življenju je veljala le grščina. — O kakem slovstvu kajpada ni govora. Od 15. do konca minulega stoletja v obče bolgarskega slovstva ni. Le nekoliko rokopisov se je doslej našlo, ki so nastali v tem času.²⁾

Za cerkveno rabo so knjige dobivali iz Rusije, kjer se je še vzdržalo slovansko bogoslužje. Tako so sedaj Rusi plačevali svoj dolg, ker nekdanj so oni dobivali bogoslužne knjige iz Bolgarije in Srbije. Spomin slavne preteklosti je pa Bolgarjem tako zatemnel, da so smatrali te cerkvene knjige za prave ruske, ne vedoč, da je to njihovo lastno blago. Stari rokopisi so večinoma izginili, ker so jih prav po vandalsko zatirali grški prelatje.³⁾

Vse, kar se je malo višje povspelo, odtujilo se je bolgarskemu narodu. Bolgar, ki je dobil le nekoliko naobrazbe ali premoženja, sramoval se je svojega imena in se je sam imenoval Grka. Kaj čuda, če je bolgarski narod bil svetlu do cela nepoznan, ker „Bolgar je moral ostati kmet, bil je

¹⁾ Fanar se imenuje grški oddelek v Carigradu, kjer ima razkolni, grški patrijarh svoj sedež.

²⁾ Dva taka rokopisa je našel ruski pisatelj Lamanski v ljubljanski knjižnici: „O poslednji sodbi“, prevod iz Janeza Damaščana, in „o kesanju“ iz Janeza Krizostoma. Prim. Pypin in Spasovič, Geschichte der slaw. Literaturen I., 137.

³⁾ Glej obširneje o tem: Jireček, Geschichte der Bulgaren str. 505–516, in moj članek v „Rimskem Kato-liku“ 1894, str. 64–74.)

rojen le za težko delo.“ (Drinov.) — Celó učenjaki so imeli o Bolgarjih jako temne pojme.

Znani zgodovinar Schlözer jih omenja l. 1771. in pravi, da bi učenje novobolgarskega jezika utegnulo pojasniti vprašanje, kakšen narod so bili stari Bolgarji (namreč tisti divjaki, ki so prihruli od Črnega morja, podvrgli si nesložna slovanska plemena ter ustanovili bolgarsko državo). Slavni oče slovanskega jezikoslovja, Josip Dobrovský, je mislil, da je bolgarščina narečje srbskega jezika. („Slovanka“ I., 194.) Kopitar je vedel o bolgarščini le to, da ima spolnik, ki se zadej pritika samostalniku.¹⁾ Šafařík je še l. 1826. mislil, da Bolgarji stanujejo le med Dunavom in Balkanom in jih je cenil na 600.000 duš. — Nekateri učenjaki so pa kar naravnost trdili, da je bolgarščina v zemljah stare bolgarske države že izginila. Prvi je učeni svet nekoliko natančneje seznanil z Bolgarji znani preporoditelj srbskega slovstva Vuk Štefanović Karadžić.

Proti koncu 18. veka je pa beda bolgarskega ljudstva priklopela do vrhunca; zdelo se je že, da mora neizogibno propasti. A ravno v tem hipu se je vzbudila iskra življenja v njem in od tega časa se začenja preporod njegov.

Veliki dogodki koncem minulega stoletja so vzdramili narode, srečni boji Avstrije in Rusije proti Turkom so prebudili tudi turško rajo. Grki, Srbi in Bolgarji so se zganili, jeli se zavedati svojih človeških pravic in izkušali streti stoletne verige.

V tem času — l. 1762. — je spisal preprosti menih Pajsij v samostanu Hilendaru na Atoški gori majhno knjižico: „Istorija slavenoblgarska o narodach i carčeh i svjatyh blgarskich, i o vsčeh dějanijach blgarskich“, s katero se začenja bolgarsko slovstvo in narodno gibanje. — Ta knjižica nima v znanstvenem oziru nikakšne vrednosti, ali uspeh je imela velikanski. V različnih rokopisih je šla od rok do rok in je močno ganila vsakoga, ki je imel še količkaj narodnega ponosa. (Dalje.)

¹⁾ Kleinere Schriften 319. Wien 1859.

Razne stvari.

Glasba.

Tretji redni koncert „Glasbene Matice“ je bil dné 6. in 8. t. m. Podal se nam je obakrat „Mrtvaški ženin“, festival, ki ga je uglasbil Dvořák. Besede te velike skladbe so K. J. Erbena balada, katero je za naš koncert izvrstno poslovenil Josip Stritar. Kakor je ta predmet nenavadno težak in obširen, tako je pa tudi jako hvaležen, modro izbran za velikega glasbenika, kakoršen je Dvořák. Preprosta epika, najglobočja in najburnejša

lirika in živahni dijalog — vse te razlike so dajali glasbeniku priliko, da je razpel peruti svojega umetniškega duha. Kdor je slišal „Mrtvaškega ženina“, spoznal je posebnost Dvořákovu, ugloobil se je v njegovega duha.

Trdimo naravnost, da si je koncertni vodja g. M. Hubad mnogo upal, ko si je izbral tako delo; a rečemo radostno, da se je produkcija obnesla zares častno, da je gostom napravila večer, kakoršnih utegnejo malo doživeti. Glasba te pretresa in napolnjuje z grozo, da si skoro vesel, ker nisi

domovine in drugi prijatelji šole na občni zbor, kjer se pretresujejo in določujejo času primerna vprašanja. Prva dva taka zbora sta bila v Zagrebu, a tretji je bil lani 22. in 23. vel. srpana v Oseku. Ne bom omenjal koristi in pa važnosti teh shodov, omenjam le, da so hrvaški katehetje tu že marsikaj koristnega sklenili, a marsikaj tudi že dosegli in izvedli na temelju svojih resolucij. Naša knjižica nam kaže delovanje tretjega katehetskega shoda, kateri je bil v Oseku od vseh stranij jako dobro obiskan. Tu sta priobčeni tudi razpravi: „Koji je uzrok propadanju discipline u školama i kako bi se moglo tomu doskočiti?“ od profesorja Antona Sassa iz Spleta, in: „O cerkvenom pjevanju u učiteljskim i pučkim školama“, od prof. Štefana Djakovića iz Oseka. Prva razprava je jako obsežna in temeljita ter nam odkriva velike rane v odgoji sedanje mladeži, posebno v srednjih šolah. Delati nam je, da bodo gimnazije zopet krščanske, ker sedaj so preveč navdahnjene poganškega duha in mladino izvestno bolj odtujujejo, kakor pa navdušujejo za krščanstvo. To se spozna že iz učnega reda, v katerem imajo glavno mesto klasiki, verouk pa je čisto stranski predmet. V drugi razpravi govori pa v obče o petju, posebno pa cerkvenem, a poročevalec želi, da bi se cerkvenemu petju v šoli posvetilo več časa; posebno poudarja lepoto in vzvišenost skupnega petja v cerkvi. In res, težko čuješ kaj bolj veličastvenega, kakor če se oglasi v cerkvi sto in sto grl, — tedaj se jednoglasni napev, če je petje skladno in ne preveč zategnjeno, res glasi do nebes. Večkrat, ko sem hodil po Slovenskem, mislil sem si, kako bi bilo lepo, če bi se semtertje tudi pri nas pelo jednoglasno in skupno v cerkvi, posebno o večjih praznikih, ko se srce človeško že tako topi od veselja, a to veselje bi rado tudi s pesmijo izrazilo. Res so po nekodi pri nas mešani zbori dobro izurjeni in veselje jih je poslušati, vendar narod bi včasih tudi sam rad pel, a s tem bi se izognili jednoličnosti. Seveda tudi pesmi bi morale biti sicer preproste, vendar resne in veličastne. Na Hrvaškem je skoro povsodi skupno petje, vendar tudi tamkaj bi bilo marsikaj popraviti. Narod pesmi navadno preveč vleče, pa tudi pesmi so z malo izjemo vse bolj kakor cerkvene in domače, ker so prinesene največ od Nemcev, a to še ondaj, ko tudi tamkaj ni bilo resne cerkvene glasbe. Zato bi bilo res želeto, da se izdá pesmarica, v katero bi prišlo samo izbrano blago, a tudi sam tekst naj bi se popravil in ogladil. Kakor se vidi, bili sta obe nazpravi jako primerni in koristni. Pri zvršetku je še praktično predavanje, kako se učé otroci, da si dobro izprašujejo vest, od kateheta Antona Kotlarskega. Prof. Matica je dobro zadel, da je sedaj že drugič izdal knjižico o katehetskem shodu. Priporočamo jo toplo tudi slovenskim katehetom in prijateljem šolstva.

Janko Barle.

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačić.)

I. Preporod bolgarskega naroda.

(Dalje.)

O življenju meniha Pajsija je znano le to, kar je sam zapisal. Rodil se je okoli l. 1720. v eparhiji samokovski¹⁾ blizu znamenitega rilskega samostana. Pozneje je postal menih v hilendarskem samostanu na Atosu. — Tjekaj je prišel l. 1758. srbski zgodovinar Jovan Raić, mlad, izobražen in marljiv mož. Zbiral je tvarino za srbsko zgodovino in nalašč za to prišel na Atos, da bi preiskal ondotne rokopise. Toda nevedni in nezaupljivi menihi mu jih še pokazati niso hoteli. — Marljivost in navdušenost tega moža za srbsko zgodovino je ganila Pajsija, da se je tudi on odločil preiskovati zgodovino svojega naroda. V tem sklepu so ga potrdile še zaničljive zabavljice njegovih samostanskih tovarišev, grških in srbskih menihov, zakaj da Bolgari nimajo nikakšne zgodovine.

Dve leti je zbiral tvarino na Atosu, a pozneje se je preselil v znani zografski samostan, kjer je našel novih virov, in tu je dovršil svoje delo. Potoval je tudi po drugih krajih ter porabil sicer malo vredno delo Dubrovčana Mavra Orbinia „Regno degli Slavi“ (Pesaro 1601) v ruskem prevodu in Baronijevo kroniko (tudi v ruskem prevodu iz l. 1716.). — Z velikim navdušenjem in živo opisuje svojim rojakom zlate čase njihove preteklosti, slavne carje in patrijarhe ter se s trpkimi besedami zaganja v sovražnike svojega naroda, Grke in domače odpadnike. Kažoč na slavno zgodovino bolgarske države, navdušuje svoje rojake, naj se ne sramujejo svojega jezika, marveč ponosni naj so Bolgari.

Delo Pajsijevo se je nagloma razširilo v rokopisih po vseh bolgarskih pokrajinah; drugi so je pomnoževali in še bolj zasolili s psovkami proti narodnim izdajicam in tlačiteljem-Grkom. Tiskano je izšlo to delo šele l. 1844. v Pešti. — Tako je Pajsij vzbudil slovstveno delovanje, ki je odslej rastle vedno krepkeje.

Njegov najznamenitejši učenec in naslednik je škof Sofronij iz Vrace²⁾, s pravim imenom Stojko Vladislavov. — Rodil se je leta 1739. v Kotelu (tur. Kázan — v izhodnem delu Balkana) in je imel silno burno življenje, ki je ob jednom nekaka slika takratnega položaja v turški državi. Zaradi oderuštva svojih sorodnikov je tako obubožal, da je že sklenil zapustiti ženo in otroke ter iti na ptuje s trebuhom za kruhom. Ker je bil ugleden in pismen mož, izvolijo ga občinski starejšine v

¹⁾ Samokov je mesto jugoizhodno od Sofije.

²⁾ Na severnem vznožju Balkana.

Kotelu za duhovnega pastirja ter ga pošljejo k škofu, da jim ga posveti. — Razkolni duhovniki so bili čisto preprosti kmetje, ki še brati in pisati niso znali. Sofronij je bil učenjak med njimi, dasi je bil samouk. Bil je tudi delaven: učil je v šoli in pridigoval v cerkvi, kar je bilo nekaj nenavadnega. Zato so ga zavidni tovariši-duhovniki silno črtili in tožili pri škofu. — Večkrat je bil v smrtni nevarnosti pred Turki, in naposled ga je še grški škof odstavil, ker se je v neki bolezni zdravil z rastlinami. To ga je primoralo, da je zapustil svojo domovino in šel na ptuje. Potikal se je po raznih krajih in bil večkrat v skrajni smrtni nevarnosti. Naposled je prišel v selo Arbanasi pri Trnovem in tu je našel mir v nekem samostanu. V kratkem si je pridobil toliko veljavo, da ga je trnovski metropolit imenoval za škofa v Vraci, dasi so Negrki, zlasti Bolgari, bili izključeni od takih služb. — Pa tudi sedaj ni imel miru. Večkrat je moral bežati v najhujši zimi in se skrivati pred ljutimi „kirdžalijami“ (turškimi razbojniki), ki so takrat strahovito plenili in razsajali po turških pokrajinah. Šele na stare dni je našel mirno zavetje v Bukareštu pri metropolitu Dositeju.

Sedaj se je popolnoma posvetil slovstvu. Prelagal je grške basni, pripovedi, aforizme itd. L. 1804. je spisal svoje „spomine“ („Zapiski“) in l. 1806. je izdal zbirko pridig, katere je preložil iz grščine in staroslovenščine. To je prva bolgarska

tiskana knjiga, ki je še sedaj jako priljubljena bolgarskemu ljudstvu.¹⁾

Sofronij je umrl leta 1815. ali 1816. v Bukareštu. — Bil je v resnici plemenit, nesebičen in nadarjen mož, ki je tudi v najtežavnejših okoliščinah skrbel za blagor svojega ljudstva. Dasi nikdar ni hodil v šolo, naučil se je vendar gladko staroslovenščine in starogrščine. Kot škof v Vraci je pridigoval vsako nedeljo in praznik v bolgarskem jeziku na veliko veselje ljudstva, ki nikdar ni slišalo pridig v domačem jeziku od svojih škofov.

Ti skromni slovstveni proizvodi so imeli vendar nepričakovan uspeh: pisatelji so se množili, višji in bogatejši stanovi so se zavedali svojega naroda, zanimali za njegovo omiko; zlasti trgovci so si v tem pridobili znamenitih zaslug. — Bolgarski trgovci so bili sila bogati in podjetni ljudje. Od Smirne do Dunaja, v Moskvi, v Odesi in Bukareštu so imeli velikanska skladišča. Ti ljudje so imeli nekoliko grške omike in so dotlej mnogo storili za grško šolstvo. Sedaj se pa začno polagoma zavedati in snovati šole za svoje ljudstvo ter tako pospeševati ljudsko omiko. — Zlasti v Bukareštu je bila cela družba bogatih trgovcev, ki so podpirali narodno šolstvo in slovstvo, nekateri so pa bili tudi sami pisatelji. Njihove knjige so nabožne vsebine za prosto ljudstvo. (Dalje.)

¹⁾ Jireček: Geschichte der Bulgaren 522; Pypin und Spasovič: Gesch. der slaw. Literaturen I. 145.

Razne stvari.

Tomaz¹⁾ Fantoni.

(Spisal J. Voh.)

T. Fantoni se je narodil v Gemoni, v slavnem mestu videmske nadškofije, dne 16. grudna 1822. Oče mu je bil Peter, mati Bernardina Ostermann-ova. Okoli l. 1857. je prišel F. na Štajersko kot slikar za sobe. Na Dobrni pri Celju je na prigovarjanje župnika Alberta Nagy-ja slikal presbiterij cerkve Matere Božje. Tukaj je slikal prvič na presno. Sedaj teh slik ni več, ker jih je 30 let pozneje nadomestil z lepšimi. Fantoni je našel kmalu potem krepkega zaščitnika, tedanjega opata Matijo Voduška, mestnega župnika v Celju. Ta je popravljaj podružnice mestne župnije in izročil delo Fantoniju. Da se izobrazí, obiskoval je F. nekaj zim slikarsko akademijo v Benetkah. Ko je videl obilo dela na Štajerskem, privabil je iz Laškega svojega sedaj že rajnega brata Frančiška, pozlatarja. Ž njim je prišel tudi Giacomo Brollo, ki spretno slika na presno

¹⁾ V krstnem listu je „Ettore Tommaso Fantoni“, a on se je vedno podpisaval le Tommaso Fantoni.

Op. pis.

in še sedaj pridno deluje po slovenskih krajih. Iz Celja se je tem mladim slikarjem in pozlatarjem odprla pot po širni lavantinski škofiji. Pokojni nadžupnik konjiški Jožef Rozman je od l. 1863. do svoje smrti l. 1874. skoraj vsako leto izročil Fantoniju kako delo. Zato ni čuda, da se je Fantoni v Konjicah tako dobro seznanil, da si je po smrti svoje prve soproge (l. 1869.) izbral (1875.) v konjiškem trgu družico ter se tam naselil. Pozneje je prodal svoje posestvo v trgu in s svojim rojakom Versanijem kupil lepo letovišče Jamne blizu konjiškega trga. Tam je dne 31. vel. travna l. 1892. umrl v 70. letu svoje dobe, zapustivši iz prvega zakona sina, iz drugega pa hčerko in sina.

V lavantinski škofiji je malo dekanij, v katerih Fantoni ni slikal ali drugače olepšal kake cerkve. Nekaj časa je bil zavezan z raznimi mizarji in podobarji, s katerimi je stavil tabernakle, lece in celó oltarje. V Konjicah je vodil celo stavbo marmornatega velikega oltarja. Po zimi je slikal oljnate podobe na platno: portrète in svete podobe. Več oltarnih slik je izdelal n. pr. za cerkev sv. Duha v Artičah. V Šmartnu v Rožni dolini je prav lepa podoba sv. Jožefa njegovo delo. Imetja ni veliko

„Vedno le vajeni hoditi pot mirú in sprave in prizanesljivo trpeti marsikatero strupeno puščico, ki je bila od stranke luninega jezika že na nas spuščena, tabart vendar nismo mogli dalje zatajiti resnice, ker nam ‚životopisje‘ preočitno kaže, da strastnost stranke luninega jezika sega celo tako daleč, da jim ni le ‚Novični‘ slovenski jezik trn v pëti, temveč, da morajo njemu v žrtev tudi prvi in za domovino najbolj zasluženi slovenski pisatelji biti razžaljeni. Le prisiljeni po takem početju smo ostro pa pravično sodili ne Zore, temveč nam dobro znano vedënje tistih, katerih plod je mlada Zora. Treba je bilo tudi, da se enkrat odkritosrčno porazumemo, da bo tistega negodnega pikanja konec. ‚Novice‘ se nikdar niso predrznile komu postav dajati in koga siliti, da naj piše tako ali tako, da je le narodu v korist in domovini v slavo, ker to nam je sila potrebno, ne pa puhla abecedarija in jezikomešarija. Še manj pa so ‚Novice‘ katera terega žalile, ki ni z njimi o pisanju edinih

misli, — ravno to pa tirjajo one od drugih in jim naravnost povedo, da one pišejo jezik za slovenski narod na svetu, ne pa za ljudstvo v luni . . .“

Vkljub temu, da je „Zora“ povzročila s svojim nenavadnim jezikom tako borbo, vendar je prišel na svetlo za bodoče leto nje drugi tečaj z naslovom: „Zora jugoslavenska od Radoslava Razlaga. Tečaj II. U Zagrebu 1853. 8°, 228. Tiskom i troškom Fr. Župana. — Duhu otca uzajemnosti slavjanske posvetjuje izdavatelj. V uvodu pravi: „Eto vam, rodjaci vlastimili, po drugiput Zore, koja uže smelim korakom stupi u beli svet . . . Sostavci u ovogodišnjoj Zori su stranom ilirski, stranom slovenski, stranom pako se obćeslavenskomu približuju na podlagi staro-slovenščine i rusćine . . .“

Poslej je dr. R. Razlag popustil koledarstvo, ne pa svojega „obćeslavenskega“ jezika.

(Dalje.)

Književnost.

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

I. Preporod bolgarskega naroda.

(Dalje.)

Za razvoj bolgarskega šolstva si je pridobil znatnih zaslug Peter Berovič († 1871), ki je l. 1824. izdal „Bukvar“ (abecednik). S to knjigo se je začela nova dōba v bolgarskem šolstvu. — Na Bolgarskem je bilo dotlej jako malo šol, in še te so bile prav preproste. Vzdrževali so jih tu in tam duhovniki, in njih poglavitni namen je bil, da so se mladi dečki pripravljali za duhovski stan. Učenje je bilo prav hlapčevsko. Učili so se na izust časoslov (psaltir) in nekaj cerkvenih molitev. Najhujše je bilo to, da so te šole bile popolnoma grške in bolgarski otroci so se kakor papige učili na pamet ptuje besede.

V predgovoru „Bukvarja“ pobija Berovič ostro tako učenje in priporoča Bell-Lancasterjevo vzajemno metodo (vzaimno-učitelni-te školi). In ta metoda je takrat res obveljala v bolgarskem šolstvu. Dodal je tudi nekoliko beril iz fizike in prirodoslovja.

Za Berovičevim „Bukvarjem“ so se naglo množile bolgarske knjige: razne zgodbe sv. pisma, pedagoški in leksikalni spisi, odlomki iz svetne zgodovine itd. — Leta 1828. je izšel s pomočjo vlaškega metropolita Gregorija v Bukareštu prevod „Nove Zaveze“, katerega sta priredila Peter Sapunov in menih Serafin iz Eski-Zagre.¹⁾

¹⁾ Bolg.: Stára Zagóra, mesto na južni strani Balkana, severo-izhodno od Plovdiva.

Toda vse dosedanje slovstveno delovanje je bilo za pravo le slab poskus, brez prave kritične, znanstvene podlage.

Tu se pojavi v bolgarski književnosti nov, nenavaden pisatelj, ki ni bil Bolgar, vendar je postal za bolgarsko slovstvo jako znamenit in je, rekel bi, svetu odkril bolgarski narod. — To je Jurij Ivanovič Venelin.

Rodil se je l. 1802. v Veliki Tibavi (Nagy-Tibava) v bereški županiji na severnem Ogerskem. Njegov oče je bil pravoslavni duhovnik; tudi sin je bil izprva namenjen za duhovski stan, toda ni imel veselja do tega. Na vseučilišču v Levovu je marljivo proučeval slovansko zgodovino. Od todi se je preselil na Rusko, in da bi ga ne zasledili, dal si je ime Venelin, a pravo njegovo ime je bilo Guca (izg. Huca).

Nekaj časa je bil učitelj v Kišinevu v Besarabiji, kjer ga je general Inzov prijazno sprejel. Tukaj se je prvič seznanil z Bolgarji in odslej se je močno zanimal za jezik in zgodovino bolgarskega naroda. Po nagovarjanju svojih prijateljev in dobrotnikov se je šel potem zdravilstva učiti v Moskvo. S svojimi zgodovinskimi in kritičnimi članki v moskovskih časnikih je vzbudil pozornost vseučilišnega profesorja Pogodina, ki ga je podpiral in vsodbujal, naj se loti večjega zgodovinskega dela.

L. 1829. je res izdal večje zgodovinsko delo: „Drevnie i nynčšnie Bolgary . . .“ (stari in sedanji Bolgari), ki je vzbudilo veliko pozornost in vzdramilo tudi tiste omikane Bolgare, ki še dosedaj niti

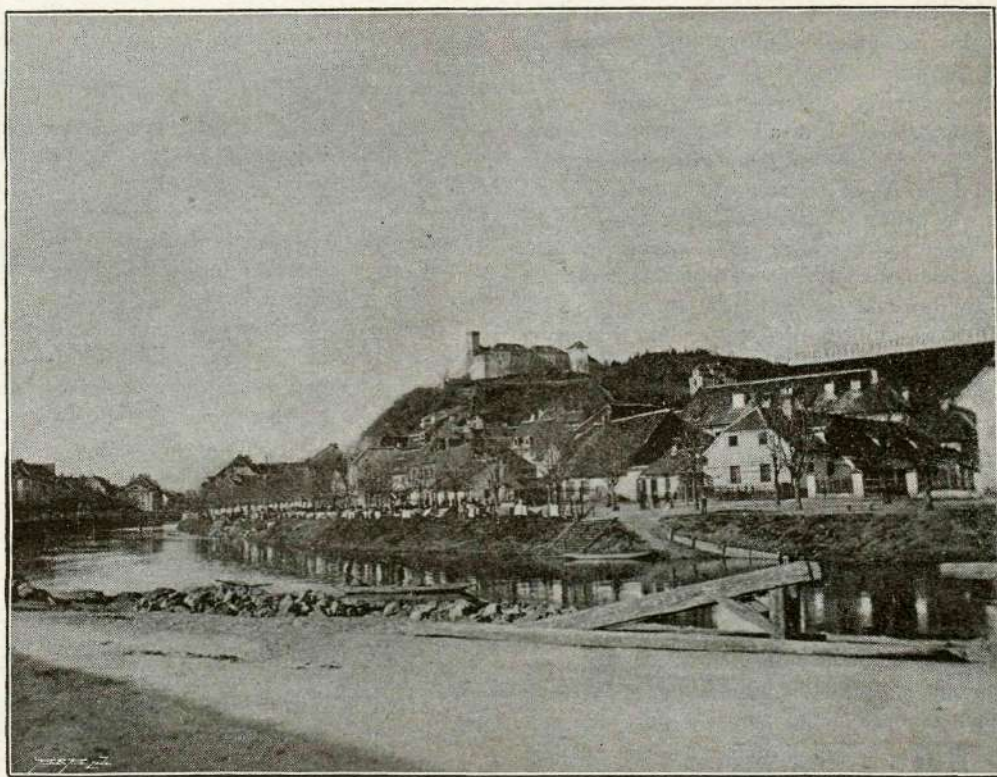
mislili niso na svojo narodnost. — Istega leta je dovršil svoje medicinske študije.

Drugo leto ga je ruska akademija poslala na Bolgarsko, da bi pregledal samostanske knjižnice, zbral stare listine in narodne pesmi ter sestavil slovnico bolgarskega jezika. — To potovanje je bilo težavno, ker ravnokar se je bil dokončal rusko-turški boj.

Ruske čete so se vračale domov, povsodi je bilo vse opustošeno, povsodi nemir, nered, lakota in kolera; po deželi so se klatili razbojniški hajduki. — Omikani stanovi, ki bi ga lahko podpirali, izselili so se večinoma na Rusko, drugi so

ga pa sprejemali mrzlo in z velikim nezaupanjem. Ne, da bi ga podpirali, še skrivali so pred njim rokopise in knjige. Večkrat se ga je že hotela polotiti obupnost, da bi vse vrgel v stran in se vrnil domov, vendar navdušenje je vselej zmagalo. Naposled si je pridobil vendar-le zaupanje in naklonjenost pri bolgarskih domoljubih in navzlic oviram zbral mnogo podatkov za zgodovino in jezik bolgarski.

Meseca vinotoka l. 1831. se je vrnil v Moskvo in začel urejati nabrano tvarino. Ali njegove nade so ga hudo prevarile. Svoje spise je izročil akademiji, a tam so obležali, in šele po njegovi smrti so prišli nekateri na svetlo.

Ljubljana po potresu: Št. Jakopski ^{breg} trg.

Venelin je vsled tega zelo obubožal, toda peresa le ni odložil. Spisal je mnogo zgodovinskih in jezikoslovnih člankov, pa tudi večjih samostalnih del. — Umrli je šele 37 let star v Moskvi l. 1839. Na njegov grob so bolgarski rodoljubi postavili pomenljivi napis: „On je svetu obudil spomin na pozabljeni, pa nekdanj slavni in mogočni bolgarski narod, in živo je hrepenel videti njegov preporod.“

V resnici je Venelin obudil bolgarski narod iz smrtnega spanja ter seznanil ž njim omikani svet. Njegova dela sicer dandanes nimajo skoro nikakošne znanstvene vrednosti, a takrat so imela velik uspeh. — Ostroumja in marljivosti mu sicer ni nedosta-

jalo, toda prevelika ljubezen do narodnosti in preživahna domišljija ga je pogostoma zapeljala od resnice.

V obče opazamo to napako skoro pri vseh slovanskih preporoditeljih, zaradi česar jih vendar ne moremo grajati, ako se postavimo na njihovo stališče. Slovanska znanost še ni bila tako razvita, kakor je dandanašnji, navdušenje je bilo veliko in potrebno, ker nasprotniški napadi so bili tudi strastni, in brez takega navdušenja se ne bi mogle odstraniti silne ovire, ki so prečile narodno prebujenje.

Venelin je bil romanist, zgodovinar, narodopisec, jezikoslovec in časnikar ob enem. On je prvi znanstveno obdeloval bolgarski jezik in zgodovino.

vino; za poznejši razvoj bolgarskega slovstva in sploh prosvetnega gibanja je jako znamenit.

Bolgarske knjige so bile pred njim še redke. Do l. 1840. je bilo tiskano v vsem kakih 30 del, večinoma nabožne in pa šolske knjige, prevedene iz ruskega in grškega. Spisali so jih ljudje samouki, ki nikdar niso v šolo hodili. Po l. 1840. pa nastopajo že pisatelji, ki so v tujini dobili višjo izobrazbo, javljajo se prevodi iz zahodnih jezikov: francoskega, nemškega, angleškega. — Poprej so se knjige tiskale le na ptujem, največ v Bukareštu, v Pešti in v Belgradu, a l. 1839. je arhimandrit Teodozij ustanovil prvo slovansko (bolgarsko) tiskarno v Solunu, ki je pa za nekaj let propadla. — Leta 1840. je A. Damianov s pomočjo ameriških misijonarjev ustanovil bolgarsko tiskarno v Smirni.

Ker je bolgarsko ljudstvo bilo v verskem oziru strašno zanemarjeno, izkušali so ameriški metodisti iz Carigrada in Smirne po Bolgarskem razširiti svoj nauk. Imeli so za to obilo denarja in pa pridno so se urili v bolgarskem jeziku, da so mogli ljudstvu pridigovati in knjige pisati. S tem so se jako priljubili narodu, ki od svojih nevednih in nemarnih duhovnikov ni nikdar slišalo besede božje. L. 1840. je ameriško biblično društvo izdalo v bolgarskem jeziku Novi Zakon. Priredil mu ga je pravoslavni duhovnik in arhimandrit Neofit Rilski!

Dela Venelinova so navdušila za narodno stvar dva bogata trgovca, V. Aprilova in N. Palancova. Poprej sta podpirala grško šolstvo, sedaj sta pa ustanovila popolnoma bolgarsko šolo v Gabrovem in jo oskrbela z bogatimi letnimi prihodki. Ta šola je bila dolgo časa najimenojšeja na Bolgarskem, a urejena je bila čisto po evropskem vzoru. Njen prvi vodja je bil zgoraj omenjeni menih Neofit, ki ima sicer velike zasluge za bolgarsko pedagogiko in narodno gibanje. Spisal je več šolskih knjig, katekizem, bolgarsko in grško slovnico itd.

Tudi Aprilov je bil pisatelj. L. 1841. je izdal v Odesi spisa: „Bolgarski-tě knjižnici“ (bolg. književniki), in „Dennica novobolgarskago obrazovanija“ (Danica novobolg. omike), l. 1847. pa: „Mysli o segašno-to bolgarsko učenje“ (Misli o sedanjem bolg. pouku). V teh spisih sam priznava, da je le Venelin vzbudil v njem ljubezen do bolgarske narodnosti.

L. 1844. je profesor Konstantin Fotinov začel v Smirni izdavatil ilustrovani mesečnik „Ljuboslovie“, prvi časnik v bolgarskem jeziku. To leto je jako znamenito v zgodovini bolgarskega slovstva, rekli bi, da se tu začinja nova dōba. Po pravici so torej lani dné 10. malega srpana Bolgarji praznovali petdesetletnico svojega časopisja.

Ravno tistega leta je Konstantin Ognjanović ustanovil tudi v Carigradu bolgarsko tiskarno. —

L. 1845.—1847. je izdal Ognjanović v Parizu dva zvezka bolgarskega almanaha „Zabavnik“-a.

Tako se je bolgarsko slovstvo v štiridesetih letih precěj povzdignilo, dasi je še slabotno, ker obsega večinoma prevode in še med temi so večkrat prazne pleve.

* * *

Na taki stopinji je bilo bolgarsko slovstvo, ko se je začel boj za cerkveno samostalnost, ki je velikanskega pomena v bolgarski politični in kulturni zgodovini. — Stoletja je grška duhovščina tlačila in izsesavala bolgarsko ljudstvo, in človek bi jedva kje na svetu našel take krutosti, kakor so jo Grki kazali nad Bolgarji. — Gmotno in duševno so hoteli ugonobiti bolgarski narod, toda imel je še toliko moči v sebi, da se je odločno po robu postavil zlobnim naklepom fanarijske duhovščine.

Doslej so bile bolgarske težnje prav skromne: da si ustanové ljudske šole ter da med ljudstvom razširijo najpotrebnejše znanje in vzbudé narodno zavest. Njihove knjige do tega časa so skoro vse nabožne in pedagogične vsebine. A polagoma se je Bolgarjem razširilo obzorje, njihove težnje so rastle od dné do dné.

Imoviti Bolgarji so se izšolali na evropskih učiliščih v Carigradu (ameriški Robert-College), v Parizu, na Dunaju, v Moskvi, Belgradu, zlasti pa v Zagrebu in v Pragi. Vrnivši se domov, videli so, kako daleč še njihov narod zaostaja za drugimi in v kako nedostojnemu položaju živi. — V bolgarskem slovstvu in v vsem delovanju se začnó razpravljati poglobljena vprašanja narodnega obstanka, cerkveno in politično vprašanje.

Ako so hoteli napredovati, morali so otrestiti najprej neznosni duševni jarem grške višje duhovščine, ki je nalašč ovirala in zatirala vsak napredek v gmotnem in duševnem oziru. — Tako je prišlo do hudega cerkveno-političnega boja, v katerem so Bolgarji pokazali nenavadno odločnost in žilavost.

Nasprotja med Bolgarji in Fanarom se kažejo že v štiridesetih letih, ali očitno sovražstvo je izbruhnulo šele v petdesetih letih. Bolgarji zahtevajo domače škofe, ali patrijarh je gluha. Nato se Bolgarji obrnejo naravnost do sultana, naj jim dá samostalno cerkev. Grki se temu upirajo z vsemi silami, ker če odpadejo od patrijarha Bolgarji, potem je konec dohodkov in njegovega „ekumeničnega“ patrijarhata. — Boj je bil na jedni in drugi strani strasten, da menda ni jedneakega v novejši zgodovini.

Po krimskem boju je turška vlada morala l. 1856. proglasiti versko slobodo in enakopravnost. To je sicer ostalo le na papirju, vendar Bolgarjem je bilo voda na mlin. — Kakor gobe po dežju, tako se javljajo časniki in brošure, in povsodi se razpravlja le cerkveno vprašanje. — Celó v Lipskem so začeli izdajati bolgarske časnike, ki se pa niso dolgo vzdržali.

L. 1849. je J. Bogoev začel v Carigradu izdajati politično-literarni časnik „Caregradskij Věstnik“, ki se je močno potegoval za samostalnost bolgarske cerkve. Celo službeni list „Turcia“ se je pojavil, ki je hvalil turško vlado; urejeval ga je Genovič.

Okoli l. 1860. se je bolgarsko cerkveno vprašanje nepričakovano zasukalo: po dolgih in bridkih izkušnjah so se Bolgarji iznenada obrnili v Rim. Na vse strani se je začelo živahno razpravljati vprašanje o zjedinenju z Rimom. Mnogi bolgarski rodoljubi so z besedo in peresom navduševali svoje rojake za združenje; glavni zagovornik zjedinenja pa je bil znani politik in pisatelj Dragan Cankov. Ustanovil je poseben časnik „Blgarija“, v katerem je močno zagovarjal združenje. Bilo je pa tudi hudih nasprotnikov, katere je podpirala ruska in angleška diplomacija.

Javno mnenje je bilo vendar-le za zjedinenje, in ob novem letu 1861. je šlo veliko poslanstvo

pod vodstvom Cankova v Rim k papežu Piju IX., ki je s pismom z 21. prosinca i. l. Bolgarje sprejel v katoliško cerkev ter jim posvetil nadškofa. — Ali med tem so ruski in angleški agentje z denarjem in obljubami ljudstvo premotili, in ko se je poslanstvo vrnilo, bilo je že ljudstvo mrzlo za zjedinenje.¹⁾

O tem vprašanju je seveda izšlo tudi več brošur za zjedinenje in proti njemu; med časniki je najhujše nasprotoval že omenjeni „Caregradskij Věstnik“.

L. 1860. so bolgarski dijaki v Moskvi ustanovili nov časopis, ali bolje zbirko „Bratski Trud“ (2 zv.), pri katerem so sodelovali nekateri pozneje znameniti bolgarski pisatelji (Žinzifov, Ljuben Karavelov itd.). Leta 1865. je ameriška misijonska družba jela izdajati majhen časnik „Zornica“ versko-nravnega značaja. (Dalje.)

¹⁾ Gl. „Rimski Katolik“ 1894. I., 74—79.

Razne stvari.

Naše slike.

Prelepo sliko podajemo danes na strani 360, 361: Sv. Družina, ki je prav sedaj primerna, ko se veselo med nami razširja bratovščina sv. Družine. Gospod risar je naredil svoje delo po fotografiji reliefa, ki je v loretanski kapeli frančiškanske cerkve v Ljubljani. Tudi ta relief je domače delo, izdelal

ga je naš domači mladi kipar Ivan Zajec. Preprostost, umna sestava in ljubeznivost se jako dobro družijo na tej sliki. Bog nam živi in ohrani oba umetnika: kiparja in risarja! — Prizor po potresu v „konjušnici“. Ta slika nam kaže življenje v Ljubljani prve dni po potresu. V velikem prostoru je tukaj velika množica pribeglih Ljubljančanov. Tako nesreča ljudi preganja, pa jih tudi družji.

Zbirka narodnega blaga.

(Pisuje Fr. Marešič.)

(Dalje.)

bobôv, *adj.* 1) bobovo korenje je tisto, ki se useje po prahi; imenuje se bobovo zato, ker se bob useje med korenje. *Krka.* 2) bobovo rešeto je tisto, s katerim se ravna bob, fažol, grah; ima redke in velike luknje. *Lipoglav. Krka.*
bobôvnik, *m.* neka rastlina, podobna matovilcu, raste v mrzlih vodah (studencih) in je tudi za jed dobra. *Krka.*
bodeč, *adj.* bodeča neža = bodeneža. *Šentvid na Gorenskem.*
bodeneža, *f.* bodoneža. *Krka.* Glej: neža, in: devetoneža.
bôdež, *m.* 1) bodoneža. *Moravče.* 2) neko strašilo za tiste otroke, ki silijo v gozd: „nikar ne hodi v gozd, vzeli te bo bodež“, pravijo starši otroku. *Krka.* Če otrok sili k vodi, strašijo ga s povodnim možem. *Krka.*
Bôg, *m.* za Bôga svetega! t. j. za božjo voljo! *Kostanjevica.* Slovaško: pre Boha živeho! Poljsko: przebog! Češko: bože přebože!
bogmati se, *vb. impf.* Boga klicati za pričo, zatrjevati besede svoje z Bogom. *N. pr.:* bogmal se je, da ni res. *Sostro. Prežganje.* Tudi Hrvatoma znana beseda.

bogomoljen, *adj.* pobožen. *Kranjsko.*
bohóten, *adj.* hitro rastoč na širokost in visokost. *Kostanjevica. D. Trstenjak:* razbuhnoti, von Ueppigkeit zerplatzen. (Slovenec 1892, šte. 36.)
bólan, *gen. bólana, m.* neka riba v Krki, ki podi, lovi in končuje klece (ribice), kakor volk ovce. *Kostanjevica.* Čehi in Hrvatje govore: bolen, kakor piše tudi Pleteršnik.
bolânčkan, *adj.* bolan (v otročjem govoru). *Lipoglav.*
boléšen, *adj.* bolehen. *Sostro.*
bôme *int. bôgme.* Bog me. Pri odgovorih na vprašanje, pomenja: ne. *N. pr.:* Boš prišel? — Bome bom! (to je, ne bom prišel) *Kostanjevica.*
borovjê, *n.* borovničevje. *Lipoglav.*
bosác, *m.* voz, ki je ves lesen, in nič železen, tudi koles nima okovanih. V prejšnjem stoletju so bili takšni vozovi precj v navadi, sedaj so pa že silo redki. *Lipoglav. Krka.*
bótrn, *adj.* botrn si biti = v botrinji biti. *N. pr.:* iz teh hiš smo si botrni. *Sostro. Bloke.*
botrinjevati, *vb. impf.* piti botrinjo. *Krka.*
božičevati, *vb. imp.* praznovati božične praznike: doma ne bom nikoli več božičeval. *Dolenjsko.*

Književnost.

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

(Dalje.)

Cerkveno-politična borba je imela dobre in slabe nasledke; dobre, ker so se Bolgarji otresli neznosne grške mōre, slabe pa, ker je ta boj mnogo škodoval verstvu na Bolgarskem. Zaradi dolgotrajnega strastnega boja je zavednim Bolgarjem omrzela vera in cerkev, prosto ljudstvo pa je že tako bilo v verskih rečeh jako zanemarjeno. Nekateri so cerkev imeli le še za politično sredstvo, drugi so

pa postali popolni brezverci, in evropski liberalizem se je jel mogočno širiti v bolgarskem slovstvu.

L. 1872. je turška vlada storila kraj cerkvenemu prepiru, ker je Bolgarjem dala samostalni eksarhat. Grški patrijarh je zaradi tega izobčil bolgarsko duhovščino in njene pristaše, toda za njegovo izobčenje se ni nikdo zmenil.

Tako se je Bolgarjem po dolgem in trdnem boju izpolnila jedna želja; sedaj je pa prišlo na vrsto politično vprašanje. V tujih deželah so se javljali bolgarski časniki skrajno liberalnega in revolucijarnega duha. Doma pod turško vlado se pač

Ljubljana po potresu: Na šempeterski cesti. (A. Beer.)

ni smelo kaj takega tiskati, tem bolj se je pa že tiskalo v sosednih deželah.

V Belgradu je že l. 1860.—62. Jurij Stojkov Rakóvskij¹⁾ († 1867) izdajal radikalni „Dunavski Lebed“ (labud), pozneje pa (1864) v Bukareštu „Budustnošč“ (bodočnost). Od leta 1866.—69. je ravno tam izdajal J. Kasakov „Narodnost“; od l. 1870.—72. pa Ljuben Karavélov „Svoboda“ in l. 1873.—74. „Nezavisimost“. Bolj konservativnega značaja je bilo „Otečestvo“ (domovina) 1864 do 1871. Celo dva humoristična časnika sta se pojavila: „Tupan“ (boben) in „Budilnik“. — Jeden izmed najboljših in najbolj priljubljenih časnikov je bila

¹⁾ Tako se je sam podpisaval, sicer je pa njegovo pravo ime Sava Georgiev R.

„Makedonija“, katero je izdajal Petko Rajčov Slavejkov od l. 1867. v Carigradu. Kolikor je bilo možno pod turško vlado, obravnaval je vsa vprašanja narodnega življenja, zlasti se je trudil vzbuditi tudi macedonske Bolgare in je zato večkrat prinašal članke v macedonskem narečju in z grškimi črkami, ker macedonski Bolgarji vsled grškega pritiska niso poznavali cirilice. — Omeniti še treba dva manjša časnika Balabanova v Carigradu: „Čitalište“ in Věk, in pa „Učilište“ B'lskova v Bukareštu.

V tem času so se med zahodnimi Slovani snovala književna društva — „Maticice“ in tudi dva macedonska Bolgarja — poznejši ruski konzul Petkovič in menih Natanael — sta izkušala l. 1852. v Petrogradu ustanoviti slično bolgarsko društvo. Pridružili so se jima hitro bogati bolgarski trgovci

na Dunaju, v Odesi in v Carigradu, toda krimski boj je razbil vse te osnove. Pozneje (1857) se je v Carigradu ustanovilo prvo bolgarsko književno društvo „Knjižovna občina“, ki je izdajalo dobro urejevan nepolitičen časnik „B'lgarski Knjižnici“ (l. 1858. do 1862.). Uredniki so bili: D. Mutjev, J. Bogoev, G. Krstjovič in Stojanov Burmóv. Zaradi neugodnih razmer je to društvo v kratkem zaspalo.

Šele leta 1869. se je v Braili ustanovilo novo književno društvo „Knjižovno Družestvo“, ki je izdajalo list „Periodičesko Spisánie“. To je najboljši bolgarski list iz prejšnjih let. V njem se nahajajo dragoceni članki zgodovinski, narodopisni in jezikoslovni, književna poročila, narodne povesti in pesmi, potopisi itd. Predsednik tega društva je bil profesor Drinov, tajnik pa Vasil D. Stojánov, ki je v Pragi dovršil svoje nauke ter v čeških listih marsikaj zanimivega napisal o svoji domovini.

Vse slovstveno delovanje te dôle se je razvijalo v časnikih in se je pečalo najbolj z dnevnimi vprašanji. Knjig iz te dôle je malo, kar je tudi naravno, ker so časniki vse moči potegnili náse in ker je število bralcev še bilo prepičlo, da bi se mogle razpečati večje knjige. — Bolgarji, pisatelji in bralci, so bili preveč raztreseni in brez pravega duševnega središča. Knjige, ki so v ptujini izšle, ostale so turškim Bolgarjem večinoma neznane.

Tudi časniki so se vzdržavali le malo časa, ker so bile razmere sila neugodne. Bili so raztreseni po vseh štirih vetrih, a razlikovali so se močno ne le po jeziku, ampak tudi po vsebini. — Časniki, ki so izhajali v turškem cesarstvu, niso mogli in smeli razmer popisovati po pravici in zagovarjati pravih koristij svojega naroda. Če so hoteli imeti mir, morali so se klanjati vladi in jo hvaliti tudi za največja nasilstva. — Človeka smeh sili, kako ti časniki hvalijo „modro in presvetlo vlado“, ki „neprenehoma skrbi za blagor svojih podložnikov“ in pod katere „sijajno senco“ uspeva omika bolgarskega naroda.¹⁾

— V cerkveno-političnem prepiru so vendar imeli prostejše roke in so vsaj tu opisovali reči tako, kakor so bile v resnici, ali pa še huje.

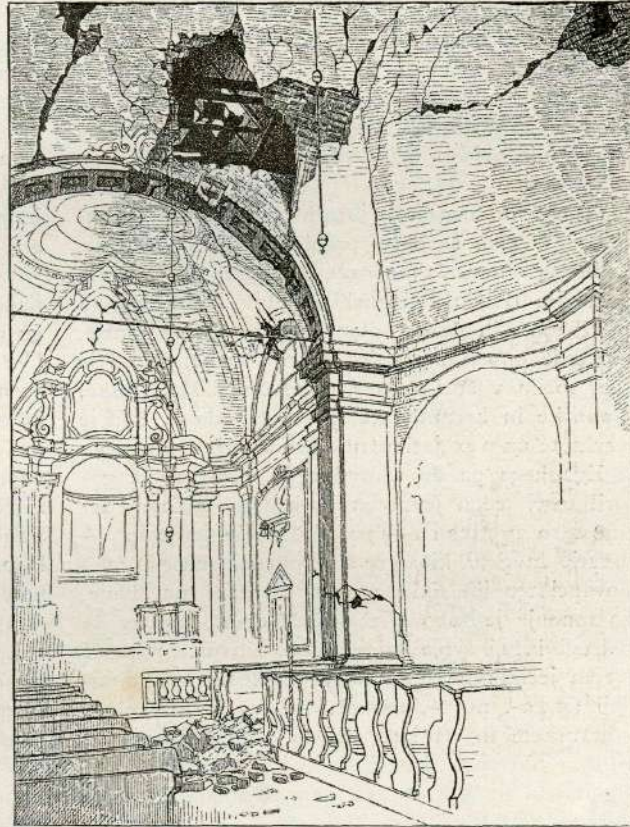
Tudi kakega skupnega načrta niso imeli. Jedni (kateri so v ptujini izhajali), so naravnost priporočali upor, drugi so hvalili turško vlado in o vstaji ničesar niso hoteli slišati. Razlika med njimi se je kazala tudi v tem, da so uredniki bili različno izobraženi. Nekateri so se v ptujini na višjih šolah izgubili, drugi pa še ljudske šole niso videli.

¹⁾ Pypín u. Spasovič l. 158.

* * *

Dasiravno se je v tej dôle vse slovstveno delovanje vrtelo največ krog cerkvenega, političnega in šolskega vprašanja, vendar se je tudi pesništvo in sploh leposlovje jelo razvijati v petdesetih letih.

Posebno priljubljen kot pesnik iz te dôle je že omenjeni P. R. Slavéjtkov. Rodil se je l. 1825. v Trjavni. V šolo ni hodil nikdar, vendar si je pridobil precejšno omiko. L. 1852. je prvič izdal svoje pesmi in kmalu potem „Basnenik“ (pesmarica), s katerimi je hitro prišel na glas pri svojih rojakih.

Župna cerkev v Vodica po potresu. (Narisal G. Porenta.)

L. 1857. se je preselil v Carigrad in je ondi izdaval satirične koledarje, s katerimi se je jako prikupil bolgarskemu občinstvu. — Že prej smo omenili, da je izdajal tudi list „Makedonija“, ki mu je bil večkrat zaplenjen in naposled mu je turška vlada celo prepovedala izdajati kakoršen koli časnik.

Zapisal je več narodnih pesmij, popisal narodne običaje in sestavil nekoliko zgodovinskih člankov. — V pesmih posnema novogrško umetno in narodno bolgarsko pesništvo. Pesmi njegove so večinoma ljubavne in satirične, nekaj jih opeva tudi narodne junake. (Dalje.)

namreč prepričani, da je dejanje poeziji potrebno. A ni zadosti, da nam pesnik dejanje samo naznači v glavnih potezah, ampak je mora natančno opisati, da postane predstava živahna. Zakaj čim več dejanja, tem bolj je pesmotvor plastičen. Zato mora pesnik biti pozoren tudi na vsako najmanjše, najnezatnejše gibanje, ker tu ni zanj celó nič nevažnega. Vzgleden v tem kakor sploh v plastičnem oziru nam je zopet Homer. Za primer navedemo tukaj oni prizor iz Ilijade, ko pride Tetida k Zenu ter ga prosi za Argivce. Nastopajo tu sicer grški bogovi; vendar ker so ti bogovi sploh bolj ljudje kakor duhovi, in je torej tudi njihova dejanstvenost bolj človeškega načina, lahko ga porabimo tukaj. Homer nam tu ne pové samo, da je Tetida prišla k Zenu in da ji je Zen obljubil pomoč: to bi bile samo obče poteze dejanja, ki bi zadoščevale zgodovinarju, a nikoli ne poetu. Homer zato ne pové samo tega, ampak popiše vsak najmanjši gibljaj, kakor da bi bil istinito vse sam doživel. Pripoveduje namreč, da se je Tetida dvignila na Olimp k Zenu, sedla predenj, objela mu z levo koleni, a z desnico mu gladila brado in ga prosila za Argivce. Zen se dá preprostiti, potrese s črnimi trepalnicami in prikima; in valé se mu naprej ambrozijsko dehteči kodri in strese se ves Olimp.¹⁾

Tukaj se vidi, kako Homer popisuje vsako najmanjše gibanje; nič mu ni nezatnega, nič nevažnega. Zato pa je tudi Homerjevo predstavljanje tako živahno, nazorno in plastično. Sploh je Homer gledé na plastiko nedosežen. Pri njem je vse dejanje, in zdi se, da ne vé drugače predstavljanje, kakor nazorno in plastično. In prav zaradi te nazornosti ima toliko moči do nas.

Slednjič smo imenovali tudi duhove. Rekli smo pa že, da so manj ugodni za nazorno predstavljanje kakor človek. Vzrok je očiten. Ker so duhovi netelesna bitja, zato so za čutno pred-

V dnu zad stoje snežnikov velikani;
Polja, ki spred se sprósti, lepotija
Ti kaže bleski grad na levi strani:
Na desni griček se za gričem krije.
Dežela Kranjska nima lepš'ga kraja,
Ko je z okol'co ta, podoba raja.

¹⁾ Glej Ilijada I. 495—530.

stavljanje nezmožni. Vendar jih ne zametujemo, ker si jih predstavljamo vedno telesno kakor človeka. In v tej obliki so za uprizarjanje visokih idej dostikrat še ugodnejši nego človek, ker je njihovo spoznavanje veliko popolnejše od človeškega. Vsekako pa ne kaže uvajati jih v kako dejanje tako, da bi bili središče ali glavna oseba v dejanjih. To pa zato, ker ne poznamo dejanstvenosti, to je načina njihove delavnosti in njihovega značaja. Ako so že v zvezi s kakim dejanjem, tedaj se naj predstavljajo bolj kot varihni, ali zaščitniki, ali pomočniki, nego kot izvrševalci, tako, da le včasih vmes posežejo. Po vsem tem je tudi njihov plastičen pomen v poeziji omejen in zato tudi pesmotvori, kjer se duhovi preveč prikazujejo, nimajo jasnosti in moči.

Gledé na delujoče predmete v obče lahko rečemo, da so v poeziji tako neobhodno potrebni, kakor čutnost v umetnosti sploh. A ker je sredilo, s katerim predstavlja pesnik predmete in njihovo dejanje, beseda, mora že beseda sama biti čutna. Da je beseda lahko čutna, to smo že dokazali, in torej tudi ni vsejedno, kak izraz si izbere pesnik za ta ali oni predmet.

Razločujemo namreč besede, katere so bolj konkretnega, t. j. čutnega, in besede, ki so abstraktnega, t. j. duševnega pomena. Konkretno besede nas vedno spominjajo določenih predmetov kake istinite reči, ali tudi kakega dejanja; abstraktnim besedam pa odgovarja ali nejasen ali pa največkrat noben čuten pojav. Na to razliko se mora pesnik zeló ozirati in torej besede iskati in izbirati. In zares imenujemo pesmotvor, v katerem je govor čuten in konkreten, lep, krepek, živahen itd., a nasprotno nam je pust, suhoparen, mēdel in mrtev tisti, kjer prevladujejo abstraktni izrazi. Da, ne le abstraktno besede zametuje pesništvo, ampak tudi take so ji zoperne, katere se rabijo le zaradi logičnega stika, namreč vezila ali partikule, n. pr. tedaj, torej, namreč, zakaj, češ itd. Vse te in take besede smatra poezija za mašila in se jih izogiblje, kar največ more, ter ljubi le celó priprosto, navaden, nezamotan zlog. Poezija hoče biti čutnonazorna in zato sovraži vse, kar ji nazornost prikrajšuje in na kvar te pospešuje duševnost. (Konec.)

Književnost.

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

(Dalje.)

Drugi znamenitejši pesnik iz dóbe preporoda je Nájden Gérov iz Koprivštica. Izučil se je v Odesi,

nekaj časa je bil učitelj v Plovdivu, pozneje pa ruski konzul. — Od l. 1845. je priobčeval svoje lirične in politične pesmi v raznih časnikih, posebej je pa izdal istega leta majhno pesem „Stojan in Rada“, leta 1860. pa v Carigradu „Pesnopojče“. Spisal je tudi več knjig za šolsko rabo in izde-

loval rusko-bolgarski besednjak, ki pa ni prišel na svetlo.

Ksenofon (Rajko) Iv. Žinzifov je že kot dijak v Moskvi pisateljval. Njegovo najmenitnejše delo je „Novob'lgarska zbirka“ (Moskva 1863). Poleg izvirnih pesmij se nahajajo v tej zbirki tudi prevodi v macedonskem narečju o Igoru, Libuši, Kraljedvorski rokopi in nekaj pesmij maloruskega pesnika Ševčenka. L. 1870. je izdal v Braili „Krvavno rizo“ (krvava srajca). Iz njegovih pesmij veje vroče, strastno rodoljubje in maščevalnost. Umrl je kot gimnazijski profesor v Moskvi l. 1877.

Ustanovitelj bolgarskega pripovednega slovstva je njegov tovariš Ljuben Karavélov iz Koprivštice, ki je pisal tudi ruski in srbski. Njegove najboljše pripovedi so: „Babuška Neda“, „Dončo“, „Hadži Načo“. — V svojih pesmih in pripovedih izkuša navdušiti svoje rojake za boj zoper Turka. Rekli smo že prej, da je urejal razne politične časnike. Odlikoval se je tudi na političnem polju. Bil je strasten prijatelj prevrata in zaklet sovražnik Turkom, predsednik tajnih prevratnih društev, vodja bolgarskih ustankov. Ali ko so mu vsi poskusi izpodleteli, pustil je politično polje ter se zadnja leta pečal le z leposlovjem in vzgojo. Umrl je l. 1879. v Ruščuku.

Nadarjen in prevraten pesnik je tudi Kristo Bótjov († 1876). Njegove pesmi so bile jako priljubljene in so močno vplivale na bralce.

Oče bolgarske drame je D. P. Vojníkov, ljudski učitelj, doma iz Šumna (tur. Šumla, na severni strani Balkana v izhodni Bolgariji). — Njegova najboljša dela so: „Pokrštenie na Prěslavski dvor“ (1868), „Veslava, b'lgarska knjaginja“ (1870). Spisal je tudi nekoliko komedij. Njegove drame so jako vplivale na širše bolgarsko občinstvo.

Na leposlovnem polju se je odlikoval tudi Vasilij Drunev, od l. 1874. škof in kot tak se imenuje Kliment. Spisal je zgodovinski roman „Nesčastna (nesrečna) familija“ in pa dramo iz starobolgarske zgodovine „Ivanka, ubojec't (ubijalec) na Asěnja l.“ (Braila 1872), ki velja doslej kot najboljše dramatično delo v bolgarski književnosti.¹⁾

Tudi prevajalo se je prav mnogo v tem času. Bila je v tem neka strast, kakor bi hoteli svoje mlado slovstvo kar čez noč potisniti med velike svetovne književnosti. Izšlo je več prevodov iz Fénelona, Molièrea, Voltaire-a, Lessinga, Schillerja, Bulwerja, Weltmanna, Gogola i. dr.

Vse to je še sicer malo, ako primerjamo bolgarsko slovstvo z drugimi, ali gledé na silne ovire, s katerimi so se morali Bolgarji boriti na vse strani, je veliko in napredek je nagel.

Bolgarsko knjištvo od l. 1806. — 1870. je popisal dr. Konstantin Jos. Jireček²⁾, dalje pa do no-

vejšega časa dr. A. Teodorov. — Do l. 1876., ko je Jireček dovršil svojo „Zgodovino Bolgarjev“, je v vsem bolgarskem slovstvu bilo kakih 800 knjig in 51 časnikov. Na leto je izšlo poprečno kakih 50 spisov. L. 1875. je izhajalo 14 časnikov, od teh štirje v Carigradu. Takrat so se bolgarske knjige na Turškem smele tiskati samo v Carigradu in v Ruščuku.

„Ne dá se tajiti“, pravi Jireček, „v mladi bolgarski književnosti nekaka nezrelost, ki ima svoj vzrok v nepopolni ali jednostranski izobrazbi večine pisateljev; toda izvirna dela zadnjih let vzbujajo velike nade za bodočnost.“¹⁾

II. Novejše bolgarsko slovstvo.

Rusko-turški boj l. 1877. je prinesel Bolgarjem po tolikih stoletjih krutega robstva zlato slobodo. V sv. štefanskem miru z dné 3. sušca 1878. se je priznala samostalnost bolgarske države, in berlinski kongres je 13. malega srpana istega leta Bolgarijo priznal za samostalno kneževino pod vrhovnim zaščitjem sultanovim.

Naravno je, da se je sedaj začelo novo življenje na Bolgarskem. Vse je bilo kakor brez glave. Dela je bilo veliko, ker v zadnjem boju je Bolgarija strašno trpela. Najprej je bilo treba urediti državno upravo, ali prav tu so nastale zmešnjave, ki še dandanes ovirajo duševni in gmotni napredek mlade države. Vse boljše moči požre politika; kdor je pisatelj, je tudi politik.

Vkljub temu se od tega časa bolgarsko slovstvo silno množi. — V novi ustavi se je proglasila sloboda tiska in odslej se je tiskalo silno mnogo. Največ se tiska seveda političnih spisov, za šolstvo in urade ter za druge vsakdanje potrebe. Tiskarne so se od l. 1878. množile tako, da jih je l. 1892. bilo že trideset. Kdor se na Bolgarskem peča s pisateljevanjem, obdeluje navadno več strok, kakor je že običajno, kjer je veliko dela pa malo delavcev. Isti pisatelj piše politične članke, pesmi, drame, romane, zgodovinske, statistične in gospodarske razprave in šolske knjige.

Dočim se je poprej pesništvo tesno oklepalo narodne pesmi in mu je bil poglavitni predmet boj za slobodo, povzdignilo se je sedaj mnogo više.

Kmalu po oslobojenju se javlja na pesniškem polju bivši in sedaj že umrli ministerski predsednik Štefan Nikolov Stambulov, takrat še mlad in goreč revolucionar. Ta bolgarski „Bismarck“ se je rodil l. 1855. v Trnovu. Bil je sin nekega gostilničarja; šole je dovršil doma, le nekaj malo časa je bil v Odesi. Že v mladosti se je odlikoval z zgovornostjo in nenavadno podjetnim duhom, ki si je znal pomoči v vseh okoliščinah. Njegovo politično

¹⁾ Jireček: „Das Fürstenthum Bulgarien“ str. 255.
²⁾ Knjigopis na novob'lgarska-ta knjižnina, Dunaj 1872.

¹⁾ Geschichte der Bulgaren 573.

delovanje je večini čitateljev znano, istotako njegova nasilna smrt po morilčevi roki dné 18. malega srpana leta 1895.

Iz vseh pesmij njegovih dije prevraten duh. V baladi „Vojvoda Dolaban“ je sarkastično opeval prvo bolgarsko ministerstvo l. 1879.

Drugi pesniki novejšega časa so: Konstantin Velickov iz Tatar-Pasardžika, živi sedaj kot slikar v Florenciji; mistični Stojan Michajlovski z izmišljenim imenom „De Profundis“, mladi dr. modroslovja D. Šišmánov, prestavljavec Schillerja, Lessinga, Goetheja, Rückerta, Bürgerja; — Ivan Dáneev iz Ruščuka, D. Mišev, Macedonec Kitančev i. dr. Najznamenitejši pesnik bolgarski je pa Ivan Vázov iz Sopota, ki deluje v slovstvu od l. 1870. Šole je dovršil doma na Bolgarskem, a mnogo je potoval po Italiji in drugih deželah. Nekaj časa je živel kot izseljenec na Vlaškem, a po oslobojenju Bolgarije je postal predsednik sodišča v Berkovici. Pozneje je bil narodni poslanec in ud „stalnega odbora za izhodno Rumelijo“; sedaj pa živi v Sredcu, kjer izdaje leposloven list „Devnico“.

V pesništvu se je Vázov visoko povzdignil nad svoje vrstnike in se oddaljil od prostega posne-manja narodne pesmi. Njegove pesmi se smejo v vsakem oziru prištevati med najboljše v slovanskem umetnem pesništvu. — Tudi za jezik si je pridobil velikih zaslug, ker on je za pravo ustvaril Bolgarjem pravi in lep pesniški jezik. Njegov zlog je gladek, izraževanje jasno in nekak dostojanstven mir se razliva nad njegovimi poezijami.

Njegove pesmi so izšle v raznih časnikih, pa tudi v posebnih zbirkah. L. 1878. je izdal v Bukareštu „Oslobojenje“, leta 1879. v Sredcu „Vidul, tračka idila“, in „Gramada“, epos iz zahodno-bolgarskega narodnega življenja. Leta 1881. je izšla zbirka pesmij „Gusla“, l. 1884. „S polja in iz šume“, l. 1885. „Italija“, potopisni spomini, l. 1886. „Slivnica“, pesmi o srbsko-bolgarskem boju. Razven tega je prevajal Homerja, V. Hugo-a i. dr. — Tudi njegovi prozaični spisi iz mestnega in selskega življenja so prav mični. L. 1891. je izdal velik roman „Pod jarmom“ iz zadnjih let turškega gospostva na Bolgarskem.

Kot novelist je znan tudi Ivan E. Gešov. Narodno življenje je posebno lepo opisano v selskih pripovedih Veselinovih.

Dramatično pesništvo je še na slabih nogah. Domačih proizvodov in prevodov je sicer precčej, ali malo kaj dobrega. — Najplodovitejši dramatični pisatelj v novejšem času je Teodor Kristo Stánčov, ki prinaša na pozornico starobolgarske vladarje, turške paše, novobolgarske revolucionarje, bolgaro-ljubne Angleže in celó pustolovnega razkralja Milana.

V novejšem času sta izšli dve veseloigri Ste-rova: „Kapka krve“ (kaplja krvi) in „Ljubovta ili d'lga“ (ljubezen ali dolžnost). — Nekaj se

smé v tem oziru pričakovati od „Dobrodelnega gledališnega društva“ v Sredcu, ki je za l. 1893. izdalo „Dramatični almanah“.

Kakor poprej, tako se tudi sedaj slovstveno delovanje najbolj kaže v časopisju. Tu se vidi lep napredek, ker imajo že mnogo strokovnih časnikov. Tukaj bomo navêdli liste, ki so izhajali začetkom l. 1893.

Za mladino:

1. *Zvezdica, novo mesečno illustrovano spisanie za detca*. Izhaja v Sredcu vsak mesec, urejuje N. Bêlovêždov, stane dva leva (franka) na leto.

2. *Dêtinskata biblioteka*, izdaje Mih. Maksimôč u Solunu.

3. *Dêtinskata počivka (zabava), mesečno illustrovano spisanie za detca*. Urejuje D. Tončev v Silistriji, velja 2 l. (za ptuje dezele 2 l. 50 stotink).

Za dijaštvo:

4. *Izvor, illustrovano spisanie*. Urejujeta Iv. Ivanov in Trifonov v Ruščuku. Cena 5 l., na ptuje 7.

5. *Iskra, illustrovano spisanie za učenici i učeničky*. Urejuje Jurdanov; prinaša večinoma same prevode in velja 12 l., na ptuje 16.

Za leposlovje in znanstvo:

6. *Duma, literaturno, naučno, obšestverno spisanie*. Urejuje N. F. Činev. Cena 8 l., na ptuje 12.

7. *Mis'l, spisanie za navka, literatura i kritika*. Urejuje Kr'stev, velja 10 l., za druge dezele 12.

8. *Svêtlina*, časopis za nauk, obrt in umetnost, urejuje Jurdan Michajlov v Sredcu. Cena 15 l.

9. *Zapiski po mis'luta i života*. Urejuje A. K'rdzijevev, izhaja dvakrat na mesec in velja na ptuje 12 l.

10. *Den*, mesečnik za literaturo in znanost. Urejuje Janko Lak'zov v Šumnem. Cena izven kneževine 12 l.

11. *Utro, literaturno naučno illustrovano spisanie*. Izhaja v Bukareštu — lani prvokrat. Zdi se, da bo ta list postal jeden najboljših, kar jih imajo Bolgari. Velja za ptujce 10 l.

12. *Loža* (trta), mesečnik, izdaje „mladata književna družina“ v Sredcu, zbirajoč krog sebe mlajše pisatelje.

13. *Pomin'k* (delo), izdaje Todoranov v Ruščuku. Bolgarski pravniki so l. 1893. imeli tri strokovne časnike, dasi bi mnogo bolje bilo, ko bi se vse moči zbrale krog jednega.

14. *S' debena biblioteka*, urejuje J. N. Mintov, obravnava zakonarstvo, pravdnništvo in upravo. Cena 8 l.

15. *Juridičeski pregled*, urejujeta St. S. Bobčev in Mih. Iv. Madžarov v Plovdivu. Razlaga različna pravniška vprašanja, prinaša razlage važnejših postav in vladine naredbe.

16. *Juridičesko spisanje*, izdajejo Iv. Dančev, G. Zgurev in A. Kableškov v Sredcu.

17. Učitelji imajo svoj mesečnik *Trud* v Trnovu in *Literaturno-naučno spisanje v Kazanluku*.

18. Bolgarski stenografi, med katerimi ima naš rojak Anton Bezenšek največ zaslug, imajo svoj *Stenografičeski Věstnik* v Sredcu.

19. Glasbeni list je *Narodna Mužika* v Šumli.

20. Živinozdravniki imajo mesečnik *Veterinarna* v Sredcu.

21. Z družabnimi rečmi se peča *Semejnija život* (rodbinsko življenje), ki ga izdaje Ilija Dobrev v Varni, in pa *Ženski svet*, urejuje gospodična Teodora Najeva ravno tam. Ima prilogo za ženska ročna dela.

Pravoslavna duhovščina je že l. 1792. imela svoj tednik *Selanin*; je-li še sedaj izhaja, nismo mogli zvedeti. Amerikanski metodisti imajo dva časnika: v Samokovu *Domašen prijatelj* in pa *Zornico* v Carigradu. Katoliškega časnika še koncem l. 1892. ni bilo, jedino redemptoristi izdajejo letna poročila o svojem redu v bolgarskem jeziku.

23. Književna poročila in ocene prinaša *Kritika*, ki izhaja v Sredcu.

Navedli smo le najvažnejše poučno - zabavne časnike — o političnih ne moremo govoriti, ker bi zavzelo preveč prostora —, a izhaja jih še več v raznih bolgarskih mestih. Tudi vojaštvo, trgovci in drugi obrtniki imajo že svoje časnike.

Vazovo *Dennico* smo omenili že prej, nekatere druge še omenimo pozneje.

Razne stvari.

Poglavje iz zgodovine jugoslovanskih jezikov.

(Priobčil J. D.)

(Dalje in konec.)

A ne samo to dokazuje Jagić, da so bili Hrvatje in Srbi na današnjem ozemlju prav tedaj, kakor njih drugi bližnji sosedje, marveč krepko podpira tudi misel, da ime: „Hrvat, Srb“ nima z jezikoslovjem nič opraviti, ti imeni sta politiški. Slovani namreč se niso sami valili proti jugu in zahodu, temveč v zvezi z divjimi Obri. Ker pa je to ljudstvo tlačilo Slovane, zato so se jim uprli, jeden rod se je postavil vstaji na čelo, vstaja se je posrečila, rod-vo-ditelj pa si je ustanovil politiško veljavo, in ime njegovo je zaslovelo. Tako je zaslovelo ime Hrvatov, ki je v slovanskem svetu običajno, tako je zaslovelo tudi ime Srbov, Bolgarjev, Čehov. Ta so sama politiška imena. Da je res tako, pokazalo se je kmalu potem, ko so Karloviči podjarmili Hrvate: njih ime je za nekaj časa izginilo, in prišlo je na površje narodno ime Sclavenia, kakor se nahaja v listinah iz one dōbe, ali pa zemljepisno ime Dalmacija.

Ako torej govori Konstantin Porfirogenet o Hrvatih in Srbih, ima v mislih vedno le politiško ime; o kaki notranji jezikovni sorodnosti posameznih rodov ne vé nič. Šele učeno 19. stoletje je dobilo častno nalogo, da je postavilo Konstantina za najvišjega sodnika v težkih vprašanjih o slovanskih narečjih, pravi Jagić — ne brez ironije. Hrvatje sami so se vedno zavedali, da njih narodno (etnografsko) ime je: „slovensko“, starslovensko „slověnskъ“, „slavonicum“. Zato pa nespametno počenjajo mnogi novejši povestničarji, pristavlja modro Jagić, ki iz samega imena „Srb“ ali „Hrvat“ hočejo določiti meje, kako daleč segajo Hrvatje,

kako daleč Srbi. In vsakateri razteguje po svojem politiškem mišljenju dotično ozemlje kar najdalje mogoče. A popolnoma brez dovoljnih vzrokov. Nikoli, do danes, ni bilo dōbe, v kateri bi bili imeni Hrvatov in Srbov izpolnjevali celo ozemlje, katero je danes srbsko-hrvaško. Vedno so bili na tem ozemlju tudi obširni kraji, katerih prebivalci so govorili jezik „slověnskъ“, kar se je izgovarjalo po nekod „slovinski“, drugod „slovenski“. Tako je n. pr. na severu srbsko-hrvaškega ozemlja Slavonija, ki se je v domači obliki nazivala morda „slovenska zemlja“, v magjarski pa „szlovenszki orszag“ (Petretić). Segala je nekdanj do štirskje meje. — Drug kraj, ki se ni zval niti srbski, niti hrvaški, je bil Dubrovnik, kjer so govorili le „slovinski“. V južni Dalmaciji n. pr. še danes narod ne govori niti hrvaški niti srbski, ampak „naški“. — Ob sklepu tega zgodovinskega preiskavanja se mi vriva misel: zakaj smo neki mi Slovenci ohranili samo narodopisno ime? Ali mar ne zato, ker drugega nikdar nismo imeli, ker se nikdar nismo povzpeli do nikakoršne politiške sile?

V drugem delu svoje razprave pa pobija profesor Jagić z jezikoslovnega stališča gori omenjeni nazor Kopitarjev in Miklošičev o južno-slovanskih jezikih. V tej zmoti je tičal že slavni Dobrovský, ki je razvrstil slovanske jezike, kakor znano, v dve skupini. A: ruski, slavica vetus, Illyrica s. Serbica, Croatica, Slovenica s. vindica. V B-skupini našteva severne jezike. Hrvaško je bilo Dobrovškemu samo kajkavsko narečje na Hrvaškem, vse drugo mu je bilo ilirsko ali srbsko. Kopitar ni prišel dalje. Videč, da je takrat tako zvano hrvaško (t. j. kajkavsko) slovenskemu najbližje, bil je zelo nezadovoljen, da so se v Zagrebu jeli vedno bolj ozirati po štokavščini. Celó tako daleč se je v svoji nevolji spozabil, da je leta 1840. zagrebškim slovstvenikom

Književnost.

Slovenska književnost.

Materin blagoslov. Igra v treh dejanjih. Spisal Anton Klodič-Sabladoski. Stranij 80. Cena 18 kr. (Slovanske knjižnice snopič 40.) — Tu imate preprosto igro brez živahnega dejanja in zanimive spletke. Na odru utegne goriškim domačinom ugajati, za bralca je pač premalo mična. Tudi beseda je nekoliko trda. Jako hvalevredno pa je, da je predmet povzet iz narodnega življenja.

Posavček. Slika iz življenja v polpretekli dóbi. Spisal Anton Sušnik. Str. 83. Cena 18 kr. (Slovanske knjižnice snopič 41.) — Nesrečna deklica Rezika vrže otroka v Savo (zato Posavček); otmó ga, ona ga najde, skrbi zanj, njen poskušeni detomor pride na dan, ona pride pred porotnike, oprosté jo; med tem umrje njenemu ljubimcu žena in Rezika ga sedaj vzame. — V tej sliki je mnogo dejanja, preveč, da bi je bil pisatelj obvladal in umno obdelal. Takoj čutiš, ko bereš to delce, da tej tvarini pisatelj ni bil kos; tehnika je okorna. Prav v tej sliki vidi bralec vse vrline in slabosti pokojnega Sušnika. Četudi ni kaka stvar prav verjetna, pisatelj jo potlači v svoj načrt brez hudih pomislov. Pokojnik je vedno delal hitro, prehitro, zato je bilo urednikom treba piliti njegove spise, da so bili sposobni za objavo. Ostre pile pogrešamo tudi v tem delcu jako.

Bele noči. Sentimentalen roman. (Iz spominov sanjalca.) Ruski spisal Th. M. Dostojevskij. Poslovenil J. J. Kogej. 12°. Str. 72. Cena 25 kr. — „Bele noči“ dobro kažejo značaj Dostojevskega, a dvomimo, da bi bilo naše slovstvo mnogo pridobilo po tej nenavadni povesti. Značaji oseb so povsem čudaški — razven jednega, dasi dobri in dokaj lepi. Prevod je gladek; prelagalcu se vidi, da je že vajen svojega dela. — Jako čudno je, da A. G. na platnicah tega delca piše: „Svoje ime je pa (D.) proslavil šele z romanom ‚Mrtve Duše‘ (v slovenskem prevodu izdala Mat. Slov.“). Mrtvih Duš ni spisal D., ampak Gogolj.

Antona Martina Slomškega spisi, zbrani za mladino. Urejuje in izdaja Slomšekov odsek „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“. I. Pesmi. 1. Sn. za srednjo stopnjo. Zbral in uredil Dr. Janko Bezjak. (Knjižnice za mladino 8. snopič.) 8°. Str. 77. Cena 20 kr. — Tukaj je 39 Slomšekovih pesmij. Misel, ki je tu uresničena, je jako umna in lepa. Naj bi se knjižica pridno dajala otrokom v roko.

Vse tu-le doslej navedene knjige je tiskala in založila „Goriška tiskarna“ v Gorici.

J. Giontini je založil dve knjižici, jedno v 2. natisu:

Robinzon. Povest za slovensko mladino. Stavljena po najboljših izdajah. V Ljubljani, 1895.

8°. Str. 110. Cena 50 kr. — To knjižico lahko priporočamo mladini. Zabave in pouka ponuja veliko, pa tudi v jezikovnem oziru je hvale vredna. Zastran slik bi pa rekli, da za knjižico in za bralca nimajo tolike cene, kolikor so morda stale založnika.

Krištofa Šmida sto malih pripovedek za mladino. Poslovenil f Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vladnici v Ljubljani. Z nekaterimi podobami. Drugi popravljeni natisek. V Ljubljani 1895. V založbi in na prodaji pri Janežu Giontiniju, knjigarji. 16°. Str. 120. Cena 40 kr. — Ta knjižica je res vredna, da se je v drugič natisnila. Ni boljše šole za lepo in nedolžno življenje, kakor je ta knjižica —: nauk v vzgledih. Tudi ta knjižica ima poleg dobre vsebine lepo jezikovno obliko.

Povesti, slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan, urednik Domoljuba. Ponatis iz Domoljuba. VII. zvezek. Str. 136. VIII. zvezek. Str. 112. Vsak zvezek po 20. kr. Dobivata se v Katoliški Bukvarni. — V obeh zvezkih je 23 povestij, jako primernih za slovensko ljudstvo. Kakor smo rekli o drugih zvezkih, tako rečemo tudi o teh: Jako želimo, da bi se razširili in pridno čitali po slovenskih hišah. Kako hvaležni smo gospodu izdajatelju vsi, ki želimo dajati ljudem dobrega berila v roke!

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

(Dalje.)

III. Narodno bolgarsko pesništvo.

Ako hočemo vsaj v glavnih potézah spoznati razvoj bolgarskega slovstva, moramo se posebej ozreti na narodno pesništvo, ki je — kakor pri drugih Slovanih — tudi pri Bolgarjih jako važno v narodni književnosti. — Kakor Srb, tako, in morda še bolj, rad poje tudi Bolgar. Ne samo pri zabavah, ampak tudi pri delu, doma in na polju, zlasti pri žetvi in na paši mnogo poje; na jednom bregu pojejo žanjice, na drugem jim pastirji odgovarjajo. Vsako znamenitejše delo konča Bolgar s pesmijo. Zlasti ob večernem mraku in pa v šumi radi pojó; šumski mir in večerna tihota daje neki poseben čar njihovim pesmim.

Tudi vojaki na potu si pojó, tako, da jim skoro ne bi trebalo bobnov in trobent. Ravno tako meščani ne opravijo nobene pojedine brez pesmi; da, še celó ljudski učitelji in pisatelji začenjajo in končavajo svoje skupščine s pesmijo.¹⁾

Kakor Srbi, tako imajo tudi Bolgarji svoje slepce, ki opevajo slavo starih junakov. Zlasti ženske vedó pri Bolgarjih mnogo pesmij in rade pojó (pesnopoijke). Kakor Srbi „gosle“, tako imajo tudi

¹⁾ Jireček, Das Fürstenthum Bulgarien 87.

Bolgarji svoja narodna glasbila. Najnavadnejše glasbeno orodje pri Bolgarjih so dude ali gojde in pa „gadúlka“ ali „cigúlka“ z dvema strunama. Narodno glasbilo je tudi bulgarina ali tamburica (tur. tambura).

Bolgarske narodne pesmi so jako različne; zbranih jih je že precej, vendar jih še mnogo tiči med ljudstvom. Prvi je Vuk Karadžić zapisal in izdal nekatere bolgarske narodne pesmi v „Pesarici Srpski“ (Dunaj 1815) in v „Dodatku k S. peterburškim spravnit. rječnicima“. — Leta 1842. je izdal Ivan A. Bogoev ali Bogorov v Pešti zbirko narodno bolgarskih pesmij. Nekoliko pozneje jih je ruski pisatelj V. Grigorovič precej nabral in priobčil v zagrebškem Vrazovem „Kolu“ (leta 1847., zv. 4—5). — Tudi S. Palavzov in Najden Gerov sta izdala svoje zbirke. — L. 1855. je P. R. Slavéjgov izdal v Petrogradu „Bolgarske Pěsni“ in Hadži Najden Jovanovič l. 1851.

Mnogo pesmij in drugega narodnega blaga je raztresenega po raznih časnikih. — Tudi Rakóvskij, Lj. Karavélov, arhimandrit Vasil Čolakov in Rusa Bezsonov in Kačanovski so izdali večje zbirke narodnih pesmij.

Najznamenitejša zbirka narodnih bolgarskih pesmij je pa bratov Miladinov. Brata Konstantin in Dimitrije Miladin sta bila doma iz Struge pri Ohridi v Macedoniji. Starejši, Dimitrij, je bil goreč buditelj Bolgarjev v Macedoniji, kjer se je narodno življenje mnogo počasneje razvijalo. Izprva je učiteljeval v Prilčpu, pozneje pa v Kukošu, majhnem bolgarskem mestecu blizu Soluna. Po njegovem prizadevanju so ondi uvédli iznova slovansko bogoslužje, toda s svojim delovanjem si je nakopal strašno sovraštvo grških škofov. Očrnili so ga pri turški vladi kot veleizdajalca in l. 1861. so ga v njegovem rojstvenem kraju iznenada ujeli in odpeljali v Carigrad. Njegov brat Konstantin je med tem dovršil nauke v Moskvi in je ravno takrat v Zagrebu tiskal zbirko narodnih pesmij s podporo škofa Strossmajerja. Ko je zvedel za nesrečo svojega brata, pohitel je v Carigrad, da bi ga rešil. Navzlic opominjevanju je šel k njemu v ječo, ali ni se več vrnil nikdar iz nje. — Škof Strossmajer se je po avstrijskem poslanstvu potegnil za brata in tudi ruska vlada je storila svoje, pa zastonj. Porta je sicer ukazala, da ju izpusté, a bilo je prepozno. Sovražni Grki so ju bili že zastrupili v ječi.

Njuna zbirka je izšla v Zagrebu l. 1861. pod naslovom: „B'lgarski narodni pěsni, sobrani ot bratja Miladinovci, Dimitrija in Konstantina. Obsega VIII + 538 strani, a posvečena je škofu Strossmajerju. Dodana so tudi kratka pojasnila, popis nekaterih narodnih običajev in pa bolgarsko-hrvaški slovarček. — V tej zbirki so največ pesmi macedonskih Bolgarjev. Celó Francoz August Dozon je zbral več bolgarskih narodnih pesmij ter jih izdal v Parizu l. 1875. pod naslovom: „B'lgarski na-

rodni pěsni“ s prevodom „Chansons populaires bulgares“ in slovarjem.

V najnovjšem času (1889) sta izšla v Sredu dva zvezka narodnega blaga. Prvi je zbirka narodnih pesmij A. T. Ilieva, drugi pa I. zv. „Sbornika“ za narodne proizvode, ki ga izdaje učno ministerstvo.

V teh in drugih zbirkah se ponuja obilo tvarine za raziskavanje slovanskim jezikoslovcem, narodopiscem in zgodovinarjem. Marsikaj se je že v tem oziru storilo, vendar je še mnogo dela. Prvi je bolgarsko narodno pesništvo pretresoval Venelin, ki je v obče prvi Bolgarje opozoril na bogati zaklad njihovega narodnega pesništva. — Tudi Rakóvskij in drugi pisatelji so pretresovali narodno blago. Večjega pomena so spisi ruskega pisatelja Bezsonova. V novejšem času tudi Bolgarji sami marljivo preiskujejo narodno blago, zlasti so dobri spisi G. Popova v „Sborniku za narodni umotvorenija“ III. zv. 247—282 in IV. zv. 270—279.

Bolgarsko narodno pesništvo je v ozki zvezi s srbskim; kdor hoče dobro proučiti jedno, mora se ozirati na oboje. To je tudi čisto naravno, ker oba naroda sta si jako sorodna, bila sta skozi stoletja v tesni dotiki, deloma kot prijatelja, deloma kot sovražnika; imata jako slično zemljepisno lego, njuni zgodovinski dogodki so jako slični, oba sta ječala dolgo pod istim jarmom. Zatorej je tudi vsebina njunih pesmij precej jednaka.

Kakor srbske, tako so tudi bolgarske narodne pesmi ženske ali lirične, slavnostne in junaške (epos). — Brata Miladina delita svoje pesmi v „samovilske“, cerkvene, junaške, pastirske, žalobne, smešne, ljubavne, ženitvanjske in pesmi o žetvi. V „samovilskih“ pesmih nastopajo samovile (in samodivi), čudežna ženska bitja, líki srbske vile. Te pesmi so jako stare in v njih so se ohranili ostanki poganskega bajeslovja.

Predmet cerkvenih pesmij so razne legende, vzete večinoma iz apokrifnih grških in staroslovenskih knjig. Glavne osebe so: Matí Božja, „stari sv. Ilija“, sv. Jurij, sv. Petka in sv. Nedelja, sveti Nikolaj in sv. Peter.

Junaške pesmi so slične srbskim, njih vsebina je jako sorodna, da, včasih popolnoma jednaka. Od 15.—17. veka so se po Srbiji in Dalmaciji vse junaške pesmi imenovalé „bugarkinje“, „bugarštice“.

V razvoju srbskega narodnega eposa se razlikujejo tri dōbe: 1. najstarejša dōba, dōba srbske samostalnosti do bitve na Kosovem; 2. neposredno za bitvo na Kosovem in 3. dōba turškega gospostva in narodnega hajduštva (od 15.—19. veka). — Ako presojamo bolgarski epos po teh treh dōbah, spoznamo kmalu, da se je slabeje ohranil kakor srbski. — Pod neznosnim turškim in še hujšim grškim duhovnim jarmom, katerega so Srbi bili prosti, je bolgarsko ljudstvo skoro popolnoma pozabilo svoje preteklosti, svojih slavnih cesarjev in

patrijarhov. Dočim je srbski epos v prvi in drugi dōbi v najlepšem cvetu, nahajajo se v bolgarskem pesništvu komaj še sledovi starega eposa. V srbskem eposu se večkrat opevajo celō bolgarski dogodki, bolgarski epos pa ne pozna prve in druge dōbe, ampak le tretjo, hajduško dōbo. Brezdvomno se je ohranilo nekoliko odlomkov starega eposa, ali narodova domišljija je dogodke starega časa prenesla na poznejše hajduke. Treba bo še natančnega preiskovanja, da se določi, koliko se je ohranilo starega eposa. Le nekatere najstarejše pesmi se še spominjajo Šišmana, zadnjega carja bolgarske države (v Miladinovi zbirki str. 73.).

Najvažnejša oseba v bolgarskem eposu, kakor v srbskem, je Marko Kraljević, in ne bi se dalo lahko določiti, pripada li bolj Srbom ali Bolgarjem. Kolikor se iz zgodovine vé o tem zanimivem junaku, bil je res v zvezi z obema narodoma. Kneževal je v Macedoniji, v kotu med bolgarsko in srbsko mejo. Pesmi o Kraljeviću Marku so nekak prehod med drugo in tretjo dōbo.

Dasi bolgarski epos zaostaja za srbskim gledé na starost in popolnost zgodovinskih dogodkov, vendar v epičnih motivih in v obliki ne zaostaja za njim. — V srbskem eposu tretje dōbe se že kažejo sledovi propadanja, bolgarski epos je pa v tej dōbi še krepke in v popolnem cvetu. Vendar je tudi gledé na epično lepoto razloček med njima. V srbskem eposu opažamo neko živahnost, nežnost, milobo, v bolgarskem eposu tega ni. Tukaj je vse preprosto, včasih robato, kratko, toda globoko in krepko. Veščaki trdé, da je razmerje med čisto bolgarskim in čisto srbskim eposom po priliki tisto, kakor med Homerjevo Ilijado in Odisejo.¹⁾ Kakor pri srbskih, tako tudi pri bolgarskih junakih možbeseda mnogo velja. Proslavlja se tudi njih stanoovitnost v veri; junaki rajši vse muke pretrpé, kakor da bi zatajili vero. Mnogokrat kliče narodna pesem nad mrtvim junakom: „Duša dadé a ne věrà.“²⁾ Kakor srbske, tako imajo tudi bolgarske pesmi svoje Judite, ki se ne bojé puške in sablje.

Kar se tiče pesniškega merila, imajo tudi bolgarske junaške pesmi določeno število zlogov v vsaki vrstici. Kakor je deseterec tipičen za hrvaško-srbske narodne pesmi, tako je osmerec za bolgarske. (Bezenšek str. 12).

V ženskih ali liričnih pesmih zavzema prvo mesto ljubezen, saj je bolgarski pregovor: „Gdēšto ima mir i ljubov, tam je i Bog.“ Opeva se ljubezen starišev do otrok in nasprotno, pa bratovska ljubezen. Ljubezen med možem in ženo presega vezi sorodstva, kakor uči tudi sv. pismo. — Lepo se opeva skrivnostni začetek ljubezni: svoj vir ima ljubezen v očeh. — Vnanje znamenje ljubezni je

poljub. Hvali se pogostoma stanoovitnost in zvestoba dekliška. — Mično se opisuje lepota človeška, zlasti ženska, iz česar moremo sklepati na estetični vkus naroda. Pogoji za žensko lepoto so: tanka, visoka rast, med bojami ima največjo ceno bela boja (belo lice, bele roke, bele noge . . . „bela in crvena“). Najlepše oči so črne. — Dete je „zlatnokoso“. (Bezenšek 53.)

Razven tega opeva lirična pesem razne dogodke v človeškem življenju, vesele in žalostne. Ni važnejšega dogodka v človeškem življenju, ki bi ne bil izražen v narodni pesmi. „V narodnih pesmih se vidi različnost, globočina in plemenitost čustev naroda bolgarskega.“ Rekli smo že prej, kako radi Bolgarji pojó, in „dokler narod rad poje pred delom, pri delu in po delu, tako dolgo ostane krepke in zdrav fizično in duševno.“ (Bezenšek.)

* * *

Predno končamo ta članek o narodnem pesništvu, moramo se še dotakniti jedne zbirke, ki je bila nekaj časa predmet živahnega razpravljanja med slovanskimi učenjaki. To je: „Veda Slovena. Blgarski narodni pesni ot predistorično i predchristiansko doba. Otkril v Trakija i Makedonija i izdal Stefan I. Venković.“ Belgrad 1874. Stranij XVIII + 545., s francoskim prevodom. To je le manjši del ogromne zbirke, ki šteje kakih 250.000 vrstic. Drugi, večji del hrani v rokopisu jugoslovanska akademija v Zagrebu.

Po vsebini sodeč, rekel bi, da so te pesmi iz davne starine, kakor jih nima noben drug narod. V njih nahajamo očitne spomine na indijsko pradamovino, bajeslovne podatke o raznih bogovih, sporočila o najstarejši zgodovini Bolgarjev in njih prihodu na Balkan ter o poznejših zgodbah do propasti bolgarske države. Orfej in Aleksander V. (Olesander) se tudi v njih omenjata.

Zdelo se je, da bodo te pesmi prevrgle vso dotedanjo slovansko prazgodovino in bajeslovje. Na učenjake je ta pojav napravil različnih vtisek: nekateri so zmajevali z glavami in jih zavrgli kot ponarejene, drugi so branili njihovo pristnost. Že nad samim naslovom so se spotikali, katerega je Venković v resnici nerodno izbral.

Celō francosko ministerstvo je poslalo že omenjenega A. Dozona v Macedonijo, da bi preiskal to stvar. Dozon sicer ne pripisuje posebne znamenitosti tej zbirki, vendar priznava, da je pristna. Tudi Poljak Aleksander Chodžko, takrat profesor slov. jezikov v Parizu, je branil pravotnost „Vede“. Prvi jo je Josip Jireček odločno zavrgel in označil kot „mistifikacijo“ v seji kralj. češkega učenega društva dné 17. grudna l. 1874. in za njim njegov sin Konstantin Josip Jireček v svoji „Zgodovini Bolgarjev“.¹⁾

¹⁾ Geschichte der Bulgaren 568.

¹⁾ Pypin u. Spasovič I, 176.

²⁾ Str. 45. zanimivega spisa našega rojaka A. Bezenška: „Očénenie na b'lgarskitē narodni pēsni po formata i sadržanieto.“ Sofija, 1881.

Jireček pravi, da je „a priori“ nemogoče, da bi se v Rodopskih planinah ohranile take stare pesmi, ker so ondi neprenehoma besneli boji med Bizantinci, Bolgarji, Srbi in Turki. Rodopske planine so tudi že precéj znane, pa nikdo ne vé o tem nič. Drugi razlog je ta, da v teh pesmih ni nikakšnega stalnega merila. — Iz tega sklepajo, da je ta zbirka delo narodnega šovinizma. Bolgarski zanesenjaki da so posneli iz narodnega pes-

ništva nekoliko izrazov in rekov, prestrojili imena, hoteč pokazati, da je bolgarski narod najstarejši, da je prvi med indoevropskimi narodi, ker so jim sovražni Grki očitali, da so hunskega rodú in nesposobni za kulturo. — To trditev podpira še čudna sličnost teh pesmij s sanjarijami Rakóvskega, ki je nekaj let poprej v svojem „Pokazalcu“ ali „R'kovodstvu“ načrtal celi vspored, kako so Bolgarji šli iz Indije. (Konec.)

Razne stvari.

Naše slike.

Mnogim našim čitateljem je vsaj po imenu znan izumitelj svetovnega jezika ali volapüka. Danes podajemo njegovo sliko na prvem mestu in tukaj-le nekaj črtic iz njegovega življenja.

Ivan Martin Schleyer se je rodil dné 18. m.lega srpana l. 1831. Njegov oče je bil učitelj. Deček je kazal že zgodaj veliko nadarjenost. Tudi v gimnaziji je bil vedno prvak in večkrat preskočil kak razred. Na vseučilišču je poslušal bogoslovje, jezikoslovje in modroslovje. L. 1856. so ga posvetili za mašnika. Kot dušni pastir je bil jako delaven in si s tem celó izpodkopal zdravje. Bil je radodaren ubožcem, odkritosrčen vsakomur. Pisateljval je po malem in se bavil z jeziki. L. 1867. je postal župnik, a užil v tej službi mnogo bridkosti, celó štirimesečni zapor. Jezikoslovje je gojil neprestano, zlasti še od l. 1875. nadalje. Naučil se je več ali manj teh-le jezikov: švedskega, ogerskega, kitajskega, rumenskega, retoromanskega, holandskega, danskega, laškega, poljskega, češkega, hrvaškega, slovenskega, venskega, lužiško-srbskega, španskega, portugalskega, turškega, sirskega, grškega, latinskega, hebrejskega, arabskega, norveškega, štirih zamorskih jezikov, anamskega, dajaškega, sanskrita, siamskega, prakrita, jezika zendskega, kuan-hoa, holontala in drugih. S tem obširnim znanjem jezikov se je lotil posebnega dela, da bi sestavil svetovni jezik. Leta 1877. je sestavil neko mešanico iz šestih jezikov, leto potem je izumil svetovni splošni alfabet, l. 1878. je že sestavljal slovnico svetovnega jezika volapüka. Ko je bila slovnica natisnjena, takoj je zaslovelo Schleyerjevo ime, in „volapük“ je postal svetovna znamenitost. Urno so se ga poprijeli po raznih deželah, časopisi so jeli izhajati v tem jeziku, katerega se uči tisoč in tisoč privržencev. Schleyer živi, odkar je doživel toliko uspeha, največ za svoj svetovni jezik. — Volapük je jako preprost jezik, v 8—10 urah se naučiš celé slovnice. Besede so tudi preproste in izbrane iz različnih jezikov. — Seveda ne more tak umeten jezik nikdar seči globoko med ljudi, a gotovo je velik napredek za človeštvo in dober pomoček za kupčijstvo, da je

občevanje tako lahko. Zato štejemo po pravici Schleyerja med velike može sedanje dóbe. — Ob samostanskih vratih. Ljubezniv prizor in krasen zagovor samostanov! Razlagati nam te slike pač ni treba. — Zidarski donašalki ali „maltarici“, kakor bi rekli po navadi, sta narejeni po neki stari fotografiji. Kako istinito je vse narisano! Tipus obrazov je laški. — Notranjščina „Pantheon“ v Rimu. Kaj je Pantheon, to nam je razkladal lani pisatelj rimskih spominikov. Bil je nekdanj poganski tempel, potem katoliška cerkev, dandanes je to znamenito stavbo laška vlada onesvetila in v njej pokopala Viktorja Emanuela. Prav te dni so v Pantheonu obhajali Lahi svojo slavnost v spomin, da šo pred 25 leti oropali sv. očeta Rima in svetne oblasti. Prežalostni spomini! — Kraška kuhinja spada k našemu spisu „Izprehod na Notranjsko“, ki tudi v tej številki ni mogel na vrsto.

Dva grobova. Smrt je pred kratkim vzela Slovencem dva vrla moža in pisatelja. Dné 17. kimovca je umrl na Šmarni gori pri Ljubljani duhovnik **France Štrukelj**, jako plodovit pisatelj. Rojen je bil 29. listopada l. 1841., v mašnika posvečen je bil l. 1865. Pisal je za Matico, družbo sv. Mohorja in za Novice. Najbolj se je bavil z zemljepisjem in rad čital potopise. Z imenom Jaroslav je izdal marsikak sad svojega truda med svet. Poslednja leta je jako bolehal. Mož je vreden, da mu postavimo dostojen spominik, in lepo prosimo vse njegove znance, da bi nam poročali o njegovem življenju in delovanju. — **Josip Lendovšek** je drugi mož, za katerim žaluje „Dom in Svet“, dejal bi, tudi zaradi osebnega prijateljstva. Bil je profesor v Beljaku in se mnogo pečal z jezikoslovjem slovenskim. L. 1890. je izdal: „Slov. Elementarbuch“ in „Kurze method. Anleitung zum Unterrichte in der slov. Sprache“. Dné 19. kimovca mu je prestrigla smrt mlado življenje; bil je star šele 42 let. Za njim žaluje vdova s čvetero otroki. Našemu listu je bil prijatelj od njegovega početka in se je vedno pripravljal, da tudi zanj kaj spiše. Bil je vernega katoliškega srca, zato upamo, da mu sedaj sveti večna luč.

Snažna cerkev vselej priča o marljivem cerkovniku, pa tudi o skrbnem duhovnem pastirju. Jako mi je ugajalo v tukajšnji cerkvici, ker sem videl vse snažno, posebno še mašne strežnike dobro poučene in navajcne lepega vedenja, kar je — kakor izkušnja uči — težavna stvar. Sploh — bil sem vesel svojega duhovskega znanca, njegove marljivosti in priljudnosti, tembolj, ker sem nekdam uprav njemu kot novomašniku med prvimi govoril slavnostno besedo.

A še nekoga sem imel tukaj, kateremu je bil namenjen moj obisk, res dragega in čislane znanca, Notranjca z dušo in telesom, poleg tega učitelja in naposled — kar je seveda „v mojih očeh“ največja zasluga — neutrudnega sodelavca pri našem listu, ga. T. Saj ga poznajo naši čitatelji po mnogih povestih z Notranjskega, iz tako ljube mu Vipavske doline. Njegova domačija je pravcata podoba domačije učiteljske. Lična soba, prijazna oprava v njej, mala kuhinja, v kateri se suče pridna kuharica, skrbna gospodinja, vrla ženka in ljubezniva mati

ob jednom — toliko služeb v jedni osebi! — in kodrav pa priljuden dečko, veselje svojih starišev: to vam je lepa podoba učiteljevega življenja, kadar se mu smehlja mila sreča. Tako sliko sem videl tu pri svojem prijatelju.

Bolj vidna kakor ta lepa slika njegovega domačega življenja je slika njegovega javnega delovanja, v katerem se kaže spretnega pripovednika, natančnega opazovalca značajev, narodovega življenja in nad vse vnetega domoljuba. Zlasti pa je vzgledna njegova pridnost, zaradi katere se sveti njegovo ime daleč na okrog. Da bi ga mila sreča vodila še na širše polje, kjer bi več opazoval in si še bolj obogatil svojega duha, potem bi bili tudi njegovi proizvodi še bogatejši in raznovrstnejši.

Jako vesel vsega, kar sem tukaj videl, podal sem ljubemu znancu roko v slovo in vzel s seboj lep spomin častitega učiteljskega doma.

A čas je, da odrinemo naprej, ako hočemo biti opoldne v Vipavi. Zdravi torej, gostoljubni znanci, dokler se zopet ne vidimo!

Književnost.

Slovenska književnost.

Slovensko-angleška slovnica. Spisal Peter Jos. Jeram. Založila in tiskala tiskarna „Amerikanskega Slovenca“. 1895. Tower-Minn. U. S. Amerika. Ponatis ni dovoljen. 8°, str. 179. — Naša književnost se je prav izdatno pomnožila s to slovnico, ki bo lahko marsikomu odprla vrata do svetovnega angleškega jezika. O pomenu za naše sedanje in bodoče izseljence ne govorim; ta stran je namreč dovolj znana, četudi je žalostna. Že površno listanje v knjigi ti kaže, da je izgovarjanje pisanih angleških besedij težavna stvar, zakaj 14 strani se peča samo ž njim. Angleško oblikoslovje je jako lahko, jednako tudi skladnja. Glavna stvar pri učenju je torej ta, da se učenec navadi besedij in izrazov. V ta namen podaje naša slovnica jako veliko vaj o različnih stvaréh našega življenja in delovanja.

Kolikor poznamo nemško-angleške slovnice, smemo naše slovenske biti Slovenci veseli. A toliko vendar nimamo v lasti angleščine, da bi mogli preiskovati napake v tej slovnici. Zatorej rajši gospodu pisatelju izrečemo zahvalo za prelepi književni dar iz Amerike in pa prošnjo, naj bi kmalu izdal tudi slovensko-angleški besednjak, o katerem pravi na str. 16: „Kadar se dvomi o izgovarjanju kake besede, pogledati je treba v: Slovensko-angleški besednjak, ki bo sledil slovnici, če jo Slovenci prijazno vsprejmó.“

L.

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

III. Narodno bolgarsko pesništvo.

(Konec.)

Tudi v najnovejšem svojem delu: „Das Fürstenthum Bulgarien“ str. 107. je Jireček odločno zavrgel to zbirko, sklicujé se na to, da je sam dalje časa občeval s Pomaki in Mrvaki, katerim se pripisujejo te pesmi, tudi potoval je po onih krajih: pa živa duša ne vé za to nič. Sami Bolgari, ki dobro poznajo svojo domovino in narod, pravijo, da so to zbirko skrpalí ljudski učitelji krog Seresa in Melnika ter dobrodušnemu Venkoviću izročili kot pristno blago. Neki učitelj se je celo sam pohvalil, da je bil „ortak“ pri tem delu.

Pravotnost zbirke je branil Venkovič sam v zagrebških „Narodnih Novinah“ (št. 69—70), toda pri njem je preveč delovala domišljija in je svoji stvari več škodoval kakor koristil.

Opomniti je, da nasprotniki prav ne poznajo cele zbirke, ker se večji del hrani v rokopisu v knjižnici jugoslovanske akademije.

Učeni, ali prezgodaj umrli slavist na zagrebškem vseučilišču dr. Lavoslav Geitler, rojen Čeh, si je dal truda, da je proučil celo zbirko. In ta, sicer učeni in trezni mož, s popolnim prepričanjem zagovarja to zbirko kot pristno narodno blago.¹⁾ Misli je še pozneje stopiti pred svet s trdnimi znan-

¹⁾ Gl. „Vienac“ 1878, št. 8—11.

stvenimi dokazi za pravotnost te zbirke, a prehitela ga je smrt. — Geitler pravi, ako je to „fabrikat“, tedaj je moral sestavljalca biti ob enem največji učenjak in pesnik, kakoršnega pač ni bilo med prostimi macedonskimi učitelji in vaškimi popi. Še manj, pravi, je mogoče, da bi celo društvo skovalo to ogromno zbirko, ker bi se pač poznala hitro raz-

lika, pa vendar veje skozi celo zbirko jeden isti duh.

Vsekako se zdi, da ta zbirka mora imeti narodno podlago; mogoče je, da so nabiralci več narodnih pesmij zdužili v jedno ter jih tu in tam prestrojili za svoj namen. Geitler trdi, da se v tej zbirki nahajajo ostanki starega traškega jezika.

Razne stvari.

Lesena pratika.

Čitajoč v letošnjem „Dom in Svet“-u (na strani 56. pod črto) o lesenih pratikah, katere so rabili tudi Slovenci še v 18. stoletju, domislil si je č. o. Otokar Aleš, frančiškan in ljudski učitelj v Novem mestu, da je tako pratiko zasledil nekda v samostanu med staro zavrženo šaro. Šel je iskat in našel okroglo leseno ploskev, ki meri v premeru 13 cm in je 1 cm debela. Vanjo je vdolan od jedne strani koledar za l. 1783., od druge pa za leto 1784.

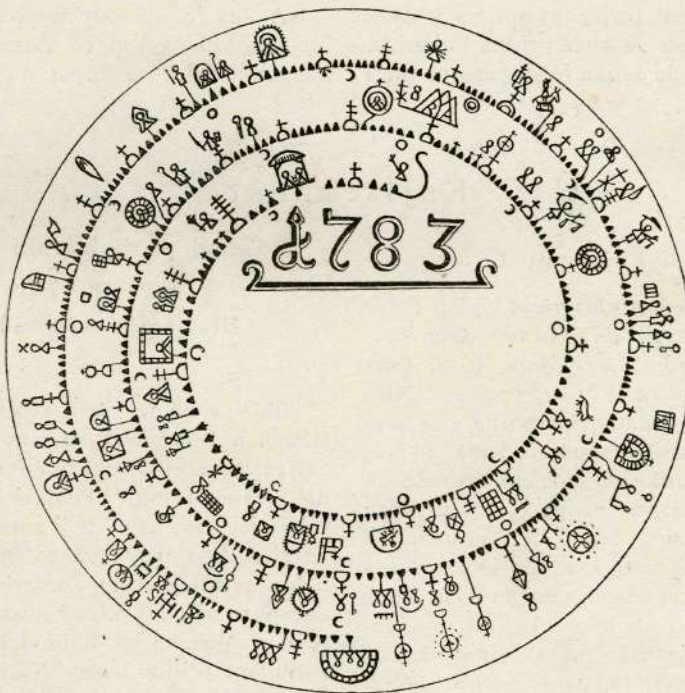
Naša slika je posneta precēj natančno po prvi strani. Na njej opazimo takoj, da ima leta pratika jednaka dnevna znamenja (delavnih in nedeljskih dnij) kakor navadna papirnata. Predočuje tudi razne praznike in svetniške godove. Ako primerjamo to pratiko s katerokoli sedanjo, uvidimo takoj, da se skoro popolno strinjata.

Na leseni pratiki se obrazci svetnikov zadostno razločujejo od obrazcev svetnic. Večji prazniki imajo okvir, nekateri celo dvojni in deloma tudi svetniški sij v obliki žarkov. Mučeniki imajo poleg sebe orodje, s katerim so bili umorjeni, n. pr. sveti Matija sekira, sv. Lavrencij raženj, sv. Jernej nož itd.; nekateri se spoznavajo po simbolih, n. pr. sveti Anton Puščavnik po zvoncu, sv. Ignacij po žarečem

srcu, sveta Barbara po kelihu, sveti Florijan po banderu, sv. Mihael po tehtnici, sv. Jurij in sveti Martin jašeta konja. — Post značijo križci, pepelnico riba, sv. Duha golob, sv. Rešnje Telo monstrancija in maji, itd. Tudi lunski izpremini in deloma celó dozdevno vreme imajo običajne znake.

Vprašati se moramo, kdo je naredil to pratiko? Vdelana je v trd les, v toliki velikosti in obliki, da se lahko v žepu nosi. Vse poteze na nji pričajo, da jo je izrezljala vajena, spretna roka, da to ni bilo nje prvo rezbarsko delo. Našla se je v frančiškanskem samostanu. Iz tega smemo sklepati, da so take lesene pratike izdelovali redovniki v samostanih in jih razpošiljali med ljudi. Omenil sem že, da je ona pratika iz leta 1415., katero hrani ljubljanska licejska knjižnica, brez dvoja ostanek iz katkega kranjskega, najbrže frančiškanskega, samostana. Z veliko dozdevnostjo smemo celó sklepati, da so frančiškani na Slovenskem že v 15. stol. spisovali take ljudske pratike. Naša lesena pratika, najdena pri frančiškanih, tem bolj utrjuje isto mnenje. A naj si bo kakor hoče, brez pomena in zanimivosti ta malenkost gotovo ni. V les vdelane svetniške, lunske, vremenske, postne in druge znake brez črk smemo po pravici imenovati — slovenske hijerogliffe. — S tem smo dopolnili spis o slovenskih koledarjih.

J. B.

Lesena pratika.

